

**Discriminatie
van personen
van
Afrikaanse
origine**

UNIA

unia.be

Inhoudstabel

1	Inleiding	2
2	Cijfers Unia	5
2.1	<i>Meldingen</i>	5
2.2	<i>Dossiers</i>	7
2.2.1	Algemene stijging	7
2.2.2	Zwarte huidskleur binnen de ‘raciale’ criteria	7
2.2.3	Domeinen	8
2.3	<i>Enkele juridische dossiers</i>	10
2.4	<i>Besluit</i>	12
3	Werk	14
3.1	<i>Demografie</i>	15
3.1.1	Personen van Sub-Saharaanse origine	16
3.1.2	Personen van Congolese, Rwandese en Burundese afkomst.....	19
3.2	<i>Situatie op de arbeidsmarkt</i>	22
3.2.1	Personen van Sub-Saharaanse origine	23
3.2.2	Personen van Congolese, Rwandese en Burundese origine.....	28
4	Huisvesting	31
5	Onderwijs	34
6	Hete hangijzers: symboliek en geschiedenis	38
7	Dekolonisering en Black Lives Matter	41
8	Aanbevelingen	43
8.1	<i>Wetgeving</i>	43
8.2	<i>Meer en specifieke aandacht</i>	43
8.2.1	In onderzoek.....	44
8.2.2	In beleid	45
8.2.3	In het publieke debat.....	46
8.3	<i>Onderwijs, vorming en sensibilisering</i>	47
8.4	<i>Politie en justitie</i>	48
8.5	<i>Werk en huisvesting</i>	49
8.6	<i>Dekolonisering</i>	50

1 Inleiding

De discriminatie van personen van Afrikaanse origine is een oud zeer. Recent is de aandacht in het publieke debat sterk gegroeid, zowel op internationaal als nationaal vlak.

In mei 2020 overlijdt de Afro-Amerikaanse George Floyd doordat een politieagent tijdens zijn arrestatie minutenlang zijn knie in zijn nek duwde. Dit is verre van een alleenstaand geval: Floyd is de zoveelste in een lange rij van Afro-Amerikaanse burgers die overlijden door politiegeweld. De dood van Floyd leidt tot een wereldwijde golf van reacties en betogingen. Black Lives Matter (BLM), de beweging die in 2013 opgericht werd na de vrijspraak van de politieagent die de Afro-Amerikaanse tiener Trayvon Martin had doodgeschoten en die strijdt tegen politiegeweld tegen Afro-Amerikanen, wordt internationaal bekend en is in steeds meer landen actief.

De dood van George Floyd en de internationale protestgolf vormen op 17 juni 2020 de aanleiding voor een dringend debat door de Verenigde Naties over “*current racially inspired human rights violations, systemic racism, police brutality and violence against peaceful protests*”.¹ De Hoge commissaris voor de Mensenrechten krijgt de opdracht om het probleem te onderzoeken en een rapport voor te stellen op de 47ste zitting.²

Ook in België krijgt de dood van George Floyd weerklank. In Brussel, Antwerpen, Luik en heel wat steden vinden BLM-betogingen plaats. De betogers vragen aandacht voor de Belgische slachtoffers van politiegeweld en vragen gerechtigheid voor Adil, Mehdi, Lamine, Ibrahima, Mawda en Semira. De betoging op 7 juni 2020 in Brussel is opmerkelijk door haar omvang en de aard van de mobilisatie. Volgens de politie waren er meer dan 10.000 mensen aanwezig en dat in volle coronacrisis. De Stad Brussel onthult een muurschildering van George Floyd in haar ‘*street art*’-parcours.³ Er laait opnieuw een debat op over hoe België zich verhoudt tot haar koloniale geschiedenis. Zijn excuses aan de orde? Wat met de vele standbeelden en straatnamen die verwijzen naar Leopold II en de koloniale geschiedenis? Activisten uiten hun ongenoegen door ze te beschilderen met rode verf, te beschadigen of te overplakken of vragen om de verwijdering ervan.⁴ Op hetzelfde moment valt de zestigjarige verjaardag van de Congolese onafhankelijkheid (30 juni 2020). In een brief met felicitaties voor de verjaardag van de onafhankelijkheid drukt Koning Filip zijn “diepste spijt” uit voor “de wonden uit het verleden”.⁵ Voor het eerst spreekt een Belgische vorst zich uit over de historische Belgische wandaden en legt hij een link naar het racisme en de discriminatie van vandaag. Het federale parlement beslist op 17 juli 2020 om een commissie op te richten

¹ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25971&LangID=E>

² Resolutie 43/1, aangenomen op 19 juni 2020: <https://undocs.org/A/HRC/RES/43/1>

Voor de stand van zaken over de implementatie van de resolutie:

<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Racism/Pages/Implementation-HRC-Resolution-43-1.aspx>

³ <https://www.brussel.be/muurschildering-ter-nagedachtenis-van-george-floyd>

⁴ In Brussel, Tervuren, Bergen, Aarlen, Hasselt, Oostende, Gent, Antwerpen en nog andere steden worden standbeelden met rode verf beklad: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/06/04/oostende-george-floyd-koning-leopol-ii-ruiterstandbeeld/>; <https://www.shootlux.be/arlon-la-statue-a-leffigie-de-leopold-ii-de-nouveau-vandalisee/>; <https://www.dhnet.be/regions/mons/mons-la-statue-de-leopold-ii-recouverte-de-peinture-rouge-5ef480999978e21bd0b3e799>; <https://www.demorgen.be/es-bf12853a>

⁵ De Koning verwijst hiermee naar het geweld en de gruweldaden ten tijde van Congo-Vrijstaat en het leed en de vernederingen in de daaropvolgende koloniale periode. De brief is hier te lezen:

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/06/30/koning-filip-betuigt-diepste-spijt-voor-belgische-wandaden-in/>

om het koloniale verleden te onderzoeken.⁶ Op dezelfde dag neemt het Brussels Hoofdstedelijk Parlement een resolutie aan over de dekolonisering van de openbare ruimte.⁷ De Brusselse Staatssecretaris voor Erfgoed en Stedenbouw laat een werkgroep aanstellen die zich hierover moet buigen.⁸ In het Vlaamse parlement worden twee resoluties ingediend over de aandacht die de koloniale geschiedenis krijgt in het onderwijs. In oktober 2020 stelt de Vlaamse overheid een handreiking op voor lokale besturen rond koloniale verwijzingen.⁹

Vandaag staan de ongelijkheid en discriminatie waarmee personen van Afrikaanse origine te maken krijgen, meer dan ooit in het brandpunt. De actualiteit maakt duidelijk dat racisme en discriminatie veel gezichten hebben en zich anders kunnen uiten naargelang de groep of de personen waarom het gaat. Zo verschillen niet alleen de stereotypen en vooroordelen die over hen bestaan, maar ook hun maatschappelijke posities. Die verschillen vergen ook een verschillende benadering. Daarom onderzoekt Unia in dit rapport de discriminatie waarmee deze groep te maken krijgt.

In dit rapport bouwt Unia verder op eerdere rapporten uit 2011 en 2017 die ingingen op de discriminatie van personen van Afrikaanse herkomst. In 2011 onderzochten we met welke stereotypen en vormen van discriminatie ze worden geconfronteerd. De koloniale geschiedenis van België bleek een sterke invloed te hebben op de beeldvorming over mensen van Afrikaanse afkomst. In 2017 vulden we dit aan met een overzicht van de dossiers over discriminatie van personen met een zwarte huidskleur en een bespreking van de problemen.¹⁰

In 2022 bouwen we hierop verder. Er zijn recent heel wat initiatieven op erg diverse domeinen genomen. Het is onmogelijk om die allemaal te bespreken. Daarom beperken we ons tot de thema's waarover Unia een grote expertise bezit. Dit rapport bestaat uit drie grote delen:

- cijfers over meldingen en dossiers die Unia de voorbije tien jaar behandelde;
- werk, huisvesting en onderwijs: drie grote domeinen waarop discriminatie en ongelijkheid zich bijzonder sterk laten voelen;
- hete hangijzers en dekolonisering.

Tot slot formuleren we enkele aanbevelingen.

Unia bedankt de organisaties die met ons in gesprek gingen over dit rapport.

⁶ Voluit heet de commissie de Bijzondere commissie belast met het onderzoek over Congo-Vrijstaat (1885-1908) en het Belgisch koloniaal verleden in Congo (1908-1960), Rwanda en Burundi (1919-1962), de impact hiervan en de gevolgen die hieraan dienen gegeven te worden. De commissie heeft als opdracht het verleden te onderzoeken en de impact op het heden (zoals hedendaags racisme) na te gaan en een rapport en aanbevelingen te formuleren. Ze doet daartoe een beroep op een groep experts die de commissie een rapport zullen voorleggen.

<https://www.dekamer.be/kvvcv/showpage.cfm?language=nl§ion=/pri/congo&story=commission.xml>

⁷ <http://weblex.irisnet.be/data/crb/doc/2019-20/139668/images.pdf>

⁸ De werkgroep ging van start in november 2020: Het voornemen om de dekolonisering van de publieke ruimte op de agenda te zetten, stond al vermeld in de beleidsverklaring voor de regeerperiode 2019-2024. Die werd in juli 2019 voorgesteld, dus geruime tijd voor de dood van George Floyd. <https://be.brussels/files-nl/over-het-gewest/de-gewestelijke-bevoegdheden/gemeenschappelijke-algemene-beleidsverklaring-van-de-brusselse-hoofdstedelijke-regering-en-het-verenigd-college-van-de-gemeenschappelijke-gemeenschapscommissie> (p. 49)

⁹ Bij de handreiking horen ook een lijst van praktijken uit binnen- en buitenland, een kaart van erfgoed, literatuur en participatiemethodieken: <https://integratie-inburgering.be/nl/koloniale-verwijzingen>

¹⁰ Discriminatie van personen van Sub-Saharaanse afkomst (2017): <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/discriminatie-van-personen-van-sub-saharaanse-afkomst>

Personen van Afrikaanse origine

Er zijn heel wat termen in gebruik om te verwijzen naar deze groep en de specifieke vorm van racisme die ze ervaren: zwarte personen, personen met een zwarte huidskleur, personen van Afrikaanse origine, Afrikaanse diaspora, Afro-Europeanen, afrofobie, anti-zwart racisme, racisme op basis van huidskleur, ...

Unia kiest hier voor de term “personen van Afrikaanse origine”. Daarmee sluiten we nauw aan bij de Verenigde Naties en de Europese Unie die beiden spreken over “personen van Afrikaanse afkomst”. Personen van Afrikaanse origine krijgen te maken met vormen van racisme en discriminatie die verband houden met de trans-Atlantische slavenhandel. Ook Afrikanen die niet afstammen van tot slaaf gemaakten krijgen met die vormen van racisme en discriminatie te maken. Het gaat hier niet om alle Afrikanen: een witte Zuid-Afrikaan krijgt niet te maken met deze vorm van racisme en discriminatie.

Toch zijn er in dit rapport ook nog andere termen te vinden. Waarom?

- wanneer het gaat om de toepassing van de wetgeving, hanteren we de begrippen uit de wet (zoals bv. huidskleur);
- wanneer het gaat om de gevallen van discriminatie die Unia behandelt, spreken we over “zwarte huidskleur” (zie hoofdstuk 2);
- wanneer we ingaan op de analyse van de arbeidsmarkt aan de hand van de Socio-economische Monitoring, volgen we de categorieën uit dat rapport (zie hoofdstuk 3);
- wanneer we verwijzen naar onderzoek, gebruiken we waar nodig de begrippen uit dat onderzoek om de conclusies ervan correct te kunnen weergeven.

2 Cijfers Unia

In het rapport van 2017 stelden we al de cijfers voor over het aantal dossiers over racisme tegenover personen met een zwarte huidskleur voor de periode van 2010 tot 2016 (zes jaar). Hieronder gaan we een stap verder. We bekijken zowel de meldingen als de dossiers en bieden een overzicht van de cijfers van 2010 tot en met 2020, dus van de voorbije 11 jaar.¹¹ De coronacrisis drukte in 2020 zijn stempel op de hele samenleving. Dat is ook duidelijk merkbaar in het werk en de cijfers van Unia. In het cijfersverslag van 2020 staat te lezen hoe de crisis de meldingen en dossiers van Unia beïnvloed heeft.¹²

Melding of dossier?

Unia maakt een onderscheid tussen een melding en een dossier.

- *Meldingen* zijn alle contacten die Unia heeft in het kader van haar bevoegdheden. Het gaat om meldingen van vermoedelijke slachtoffers van discriminatie, haatmisdriven of -boodschappen, maar ook om getuigenissen, vragen of bekommernissen van derden of vragen van personen of organisaties die informatie zoeken of raad vragen.
- Unia opent een *dossier* wanneer een melding naar een discriminatiegrond verwijst waarvoor Unia bevoegd is en wanneer de melder een concreet advies of een andere tussenkomst verwacht. De term 'dossier' staat dus los van de ernst en het al dan niet bewezen karakter van de feiten. Verschillende meldingen over dezelfde feiten worden gebundeld in één dossier. Unia kan ook op eigen initiatief een dossier openen.

2.1 Meldingen

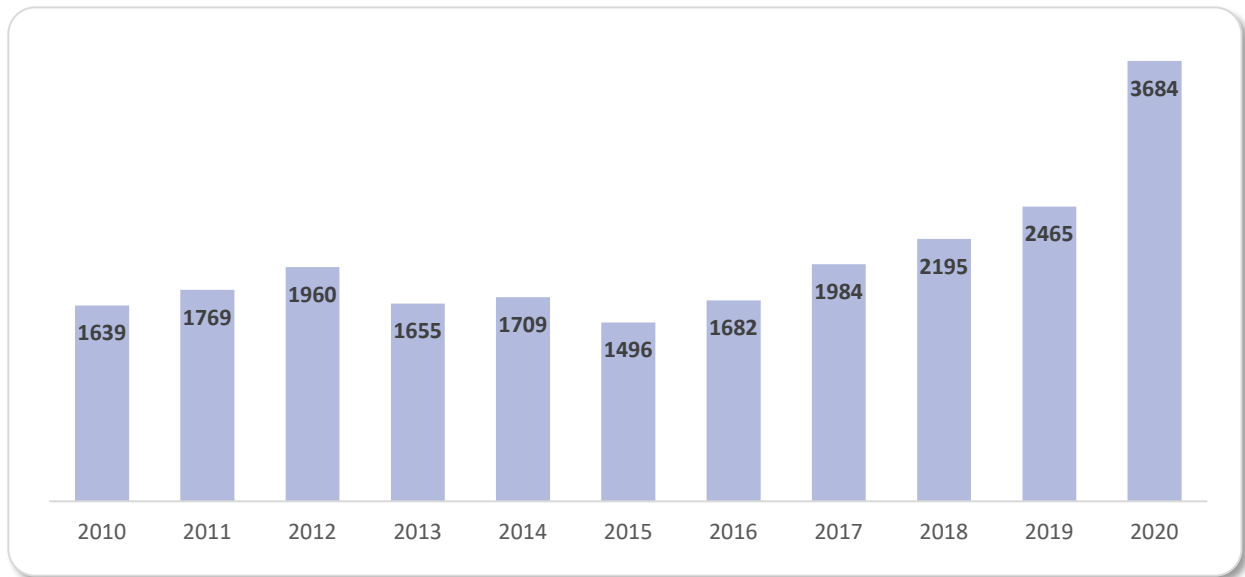
Om de cijfers over discriminatie van personen met een zwarte huidskleur te analyseren, buigen we ons eerst over de cijfers rond de 'raciale' criteria. Dit zijn de wettelijke discriminatiegronden van zogenaamd ras, huidskleur, nationaliteit, afkomst (zoals bv. Joodse oorsprong) en nationale of etnische afstamming. Bij de meldingen worden deze categorieën niet uitgesplitst.

In de voorbije jaren steeg het aantal meldingen bij Unia.¹³ In 2020 ontvingen we maar liefst 9.466 meldingen over vermoedelijke feiten van discriminatie, haatboodschappen en haatmisdriven. Dat is 11,7% meer dan in 2019. De algemene trend van stijgende meldingen vinden we ook terug in de gestage stijging van het aantal meldingen rond 'raciale' criteria. In 2019 vormden de meldingen over de zogenaamde 'raciale' criteria 25,8% van het totaal.

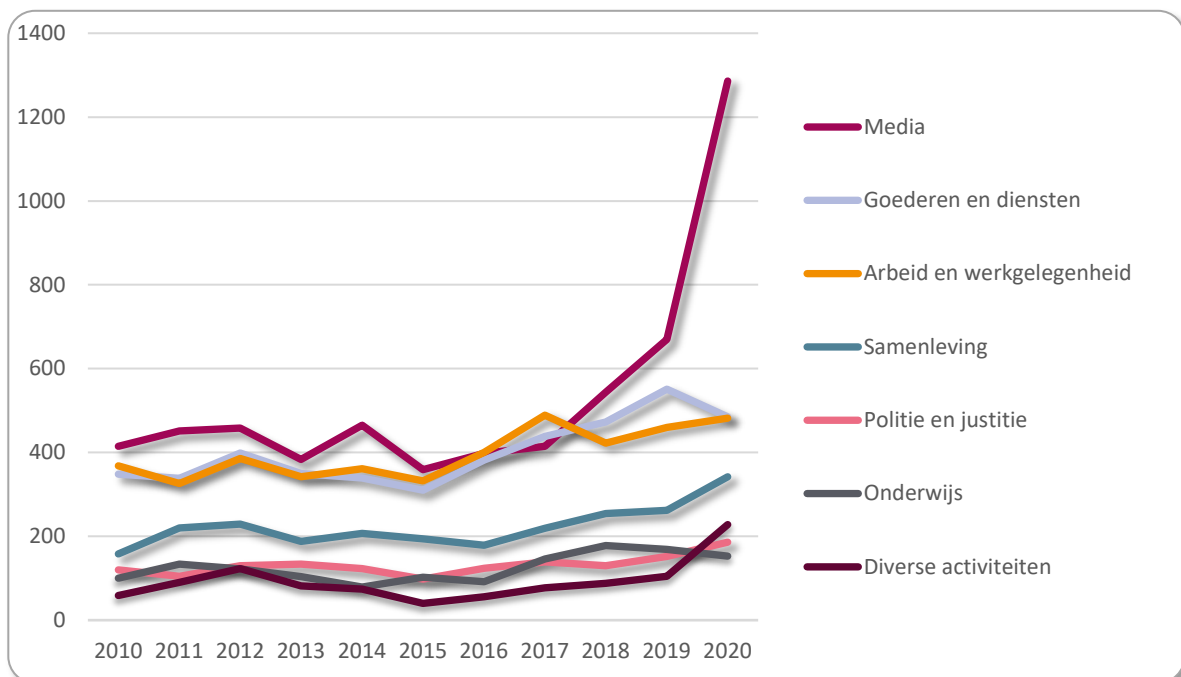
¹¹ Naast haar jaarverslag publiceert Unia ook jaarlijks een cijfersverslag over haar werking. Alle cijfersverslagen zijn te vinden op de website: <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/statistieken/cijfers-van-unia>

¹² <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/cijfersverslag-2020>

¹³ Cijfersverslag 2020, p. 11 (grafiek 5).

Grafiek 1: Evolutie van de meldingen over 'raciale' criteria:

De meldingen over de 'raciale' criteria betreffen vooral werk, media en goederen en diensten¹⁴. Daarmee volgen ze de algemene tendensen in de meldingen,¹⁵ want deze top drie hoort bij de domeinen met de sterkste stijging in het totale aantal meldingen.

Grafiek 2: Evolutie van de meldingen over 'raciale' criteria voor de belangrijkste domeinen:

¹⁴ De sector van goederen en diensten omvat huisvesting, vervoer, het bank- en verzekeringswezen, het aanbod aan en de toegang tot horeca, gezondheidszorg, openbare diensten, het culturele leven en de diverse diensten die de vrije beroepen aanbieden.

¹⁵ Cijfersverslag 2020, p. 7.

2.2 Dossiers

2.2.1 Algemene stijging

Op basis van de meldingen opende Unia in 2020 2.189 nieuwe dossiers, dat is 6,6% minder dan in 2019. Die daling hangt samen met de gezondheids crisis. Als we dat cijfer echter vergelijken met het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar, zien we een stijging van 8,9%.¹⁶ De stijging in het aantal meldingen zet zich dus ook door in het aantal dossiers, al is de stijging daar minder sterk. De dossiers over de zogenaamde 'raciale' criteria vormen het grootste deel. In 2020 telde Unia hierover 956 nieuwe dossiers of 37,7% van alle dossiers. In vergelijking met het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar, stijgen de dossiers over racisme met 20,8%.

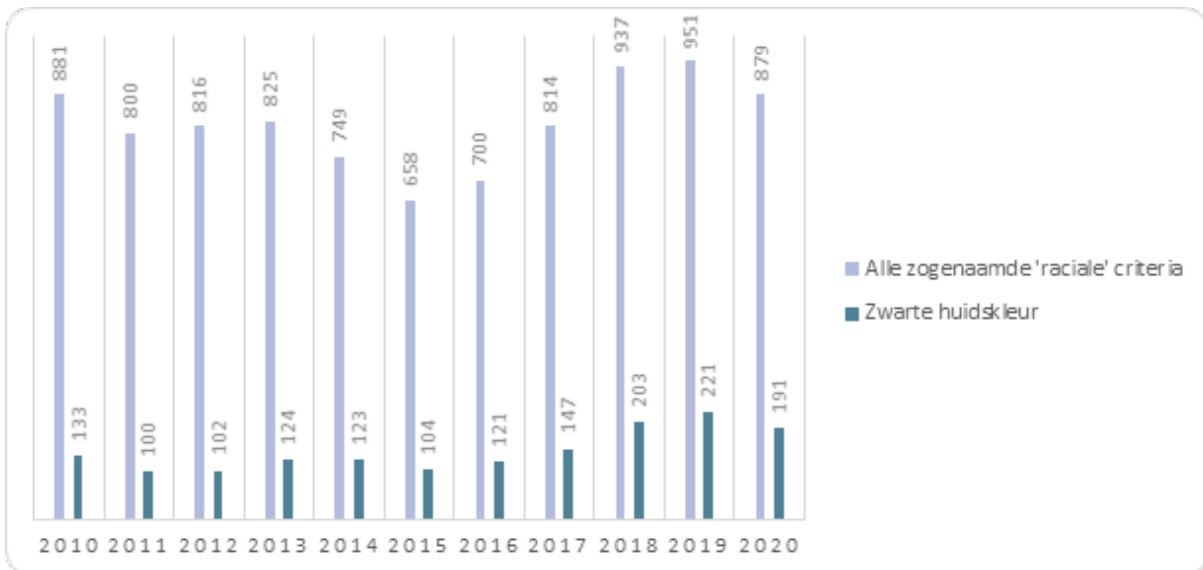
2.2.2 Zwarte huidskleur binnen de 'raciale' criteria

In tegenstelling tot bij de meldingen, is het voor de dossiers wel mogelijk om de 'raciale' criteria verder op te splitsen naar zogenaamd ras, huidskleur, nationaliteit, afkomst (Joodse oorsprong) en nationale of etnische afstamming. We buigen ons hier over de dossiers die Unia geopend heeft van 2010 tot en met 2020.

Hieronder vergelijken we per jaar het aantal dossiers dat werd geopend voor de 'raciale' criteria van zogenaamd ras, huidskleur, nationaliteit en nationale afstamming (groep a) met het aantal dossiers hierbinnen mensen met een zwarte huidskleur (groep b).¹⁷ Net zoals bij de meldingen en de dossiers in het algemeen, zien we ook hier de voorbije vijf jaren een stijgende tendens. De stijging is zowel in de absolute cijfers als in de percentages te zien. Het absolute aantal dossiers over zwarte huidskleur is meer dan verdubbeld tussen 2015 en 2019: het steeg van 104 naar 221 dossiers. In 2020 daalt het aantal dossiers over zwarte huidskleur lichtjes van 221 naar 191 (-1,1%). Daarmee stijgt ook het aandeel dossiers over zwarte huidskleur (b) bij de dossiers over raciale criteria (a) van 15,8% (2015) naar 21,7% (2020). Over alle jaren heen gaat gemiddeld 17,4% van de dossiers over 'raciale' criteria over zwarte huidskleur.

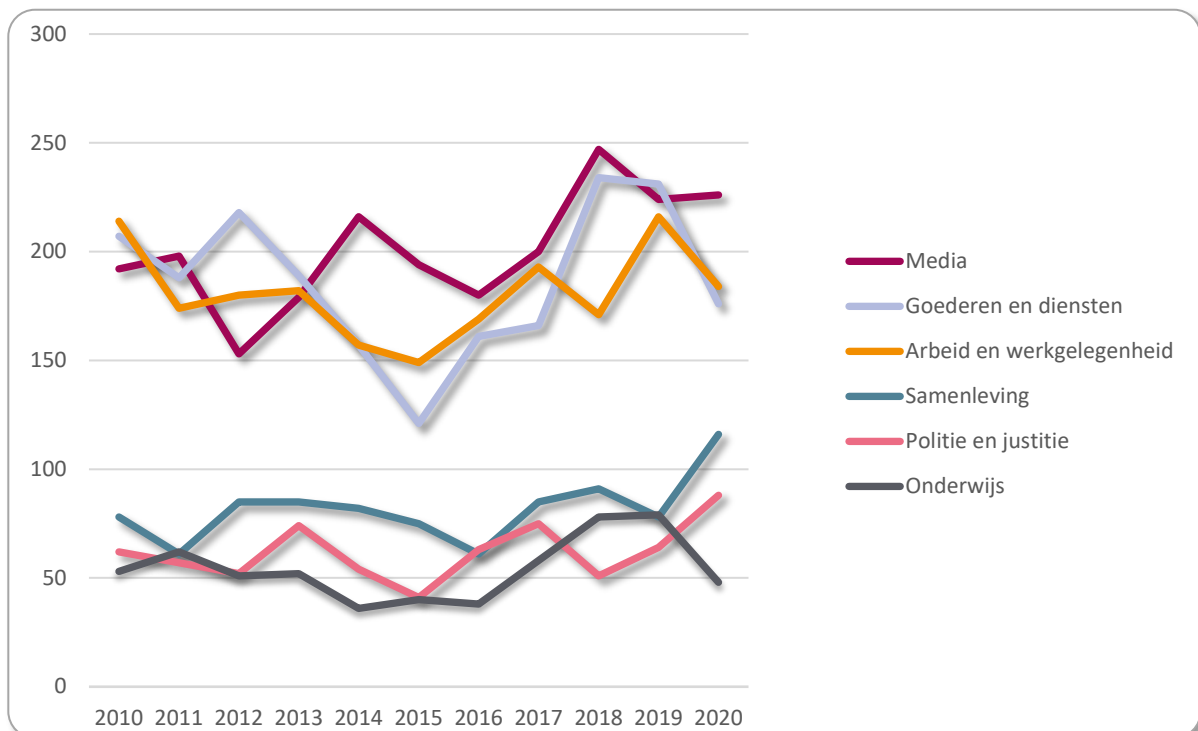
¹⁶ Cijfersverslag 2020, p. 21.

¹⁷ Om deze analyse uit te voeren, gingen we als volgt te werk. We selecteerden alle dossiers over de criteria huidskleur, nationaliteit, nationale afkomst en zogenaamd ras. Van deze dossiers selecteerden we vervolgens de dossiers over discriminerend gedrag uitdrukkelijk tegenover personen met een zwarte huidskleur. Ondanks haar beperkingen is die werkwijze de meest geschikte. In sommige gevallen worden alle personen van vreemde origine gediscrimineerd (bijvoorbeeld als niet-Belg, als niet-witte persoon,...), dus ook personen met een zwarte huidskleur, maar we tellen die gevallen hier niet mee.

Grafiek 3: aantal dossiers op basis van de raciale criteria (a) en subgroep zwarte huidskleur (b)

2.2.3 Domeinen

Op welke domeinen hebben de dossiers betrekking? Dossiers over 'raciale' criteria gaan vooral over media, werk of goederen en diensten. Hoewel het aantal dossiers per domein wisselt naargelang het jaar, blijven deze domeinen het sterkst vertegenwoordigd. Die tendens weerspiegelt – net zoals bij de meldingen – de algemene trend voor alle dossiers over alle criteria waarvoor Unia bevoegd is. De domeinen werk, goederen en diensten en media zijn dus sterk vertegenwoordigd bij alle dossiers over alle criteria.

Grafiek 4: Evolutie van het aantal dossiers rond 'raciale' criteria per domein (belangrijkste domeinen)

Werk

Het aantal dossiers rond werk en zwarte huidskleur bleef de voorbije jaren stabiel en bedraagt gemiddeld 32 van 2010 tot en met 2017. In 2018, 2019 en 2020 is er een opvallende stijging (43, 66 en 47 dossiers). Van alle dossiers over 'raciale' criteria en werk voor de hele periode is gemiddeld 1 op 5 een dossier over zwarte huidskleur. Het merendeel van deze dossiers betreft relaties met leidinggevendenden, collega's of klanten (in 2020 ongeveer 4 op 10). Verder gaat het vooral over discriminatie bij aanwerving en ontslag en over de werkorganisatie en -omstandigheden (zoals uurroosters en de taakverdeling, en dan vooral de verdeling van lastige taken). Die verhoudingen zijn vrij vergelijkbaar met die van het geheel van de dossiers over 'raciale' criteria en werk, op één verschil na: bij de dossiers rond zwarte huidskleur zijn er relatief gezien meer dossiers over de werkorganisatie en -omstandigheden, en minder rond aanwerving.¹⁸

Goederen en diensten

Voor de dossiers rond goederen en diensten en zwarte huidskleur zien we een vergelijkbaar beeld. Het aantal dossiers bleef de voorbije jaren vrij stabiel en bedraagt gemiddeld 28 van 2010 tot en met 2017. Vooral in 2018 en 2019 zien we een stijging (47 en 41). In het coronajaar 2020 zakt het aantal tot 31, maar het aandeel blijft constant door de algemene daling in dat jaar. Van alle dossiers over raciale criteria en goederen en diensten voor de hele periode is gemiddeld bijna 1 op 6 een dossier over zwarte huidskleur. Het merendeel daarvan gaat over de toegang tot huisvesting en dan vooral over het weigeren van bezichtiging, verhuur of verkoop door immokantoren of eigenaars. Zo krijgen kandidaten met een vreemde naam of accent vaak niets te horen over hun kandidatuur. Daarnaast zien we vooral dossiers rond horeca en transport. Dossiers rond horeca gaan over de toegang weigeren, niet of fout bedienen van klanten of racistische opmerkingen. Dossiers over transport gaan bijvoorbeeld over het gedrag van een controleur bij een ticketcontrole, een chauffeur die niet stopt of ongepaste opmerkingen maakt.

Media

Onder media vallen zowel de gedrukte pers, radio en tv als sociale media en internet. De dossiers over media geven een iets ander beeld. De algemene evolutie lijkt op die hierboven. We zien een vrij stabiel aantal dossiers van 2010 tot en met 2016: gemiddeld 17. In 2017, 2018, 2019 en 2020 zien we een stijging (23, 35, 49 en 46 dossiers). Van alle dossiers over raciale criteria en media voor de hele periode is gemiddeld bijna 11% een dossier over zwarte huidskleur. Niet alleen liggen de absolute cijfers laag, ook verhoudingsgewijs liggen ze laag. Er is dus een kleiner aandeel dossiers over zwarte huidskleur bij de dossiers over media dan bij de dossiers over werk of over goederen en diensten. Net als bij de dossiers over raciale criteria en media in het algemeen, gaan ook de dossiers over zwarte huidskleur en media vooral over het internet.

Politie en justitie

Het aantal dossiers over zwarte huidskleur en politie en justitie is relatief laag. In de periode van 2010 tot en met 2016 zijn er gemiddeld bijna 10 dossiers per jaar. In 2017, 2018, 2019 en 2020 zien we een stijging (18, 14, 15 en 19 dossiers). In 2020 zien we het grootste aantal dossiers (19). Die piek weerspiegelt de forse stijging in het aantal dossiers over raciale criteria en politie en justitie¹⁹. Van alle dossiers over raciale criteria en politie en justitie voor de hele periode is gemiddeld bijna 1 op 5 een dossier over zwarte huidskleur. Net als bij de dossiers over raciale criteria en politie en justitie in het algemeen, gaan ook de

¹⁸ Cijfersverslag 2020, p. 56.

¹⁹ Cijfersverslag 2020, p. 50-51.

dossiers over zwarte huidskleur vooral over politie.

2.3 Enkele juridische dossiers

We geven enkele voorbeelden van dossiers die Unia behandelde en die in 2018 of later leidden tot een uitspraak van de rechter. In zes van de zeven voorbeelden was Unia betrokken partij. We focussen daarbij op de domeinen met het meeste dossiers (werk en huisvesting). Naast deze voorbeelden van discriminatie geven we ook voorbeelden van dossiers over aanzetten tot discriminatie, over haatboodschappen (*hate speech*) en over een haatmisdrijf (*hate crime*).

Van discriminatie tot haatmisdrijf: enkele begrippen

- **Discriminatie:** ongerechtvaardigde ongelijke behandeling van een andere persoon op basis van persoonlijke kenmerken. De antidiscriminatiewetgeving definieert die persoonlijke kenmerken waarnaar we verwijzen als ‘beschermde criteria’. Wanneer het over racisme gaat, zijn de beschermde ‘raciale’ criteria: nationaliteit, nationale of etnische afstamming, zogenaamd ras, huidskleur en afkomst (bv. Joodse oorsprong). De juridische invulling van racisme vormt een aspect van het complexe begrip dat racisme is: <https://www.unia.be/nl/discriminatiegronden/racisme/racisme-begrijpen>.
- **Opdracht tot discriminatie:** anderen vragen om te discrimineren, zoals bijvoorbeeld een immokantoor of een interimkantoor vragen om geen kandidaten van vreemde origine door te sturen.
- **Aanzetten tot discriminatie, haat of geweld:** anderen publiekelijk aanmoedigen om een persoon of een groep op basis van een beschermd kenmerk te discrimineren, of haat of geweld tegen hen te plegen. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om haatboodschappen (*hate speech*): de vrijheid van meningsuiting beschermt ook uitingen die schokken, verontrusten of kwetsen. Toch is die vrijheid niet absoluut. Sommige uitlatingen en beledigingen zijn strafbaar. In dat geval spreken we over haatboodschappen: <https://www.unia.be/nl/actiedomeinen/samenleving/haatboodschappen/wanneer-strafbaar>
- **Haatmisdrijf (*hate crime*):** wanneer haat, misprijzen of vijandigheid vanwege een beschermd criterium (zoals huidskleur) een van de motieven van bepaalde misdrijven is, kunnen verzwarende omstandigheden gelden (en strengere straffen).

Een supermarkt werft via een interimkantoor een nieuwe medewerker aan voor de slagerij. De man toont zijn competenties tijdens de tests en op de werkvloer. Na enkele dagen wordt zijn contract echter niet verlengd, volgens de hoofdslager omdat de klanten niet bediend willen worden door een zwarte medewerker. Zowel de strafrechtbank (2017) als het hof van beroep (2020) oordelen dat het bedrijf én de

winkelverantwoordelijke zich schuldig maakten aan discriminatie op basis van huidskleur.²⁰

Een Belgische kandidaat-huurder van Afrikaanse origine neemt contact op met een immobiliënkantoor. Hij maakt alle nodige documenten over, maar krijgt het bericht dat de eigenaar al voor een andere kandidaat heeft gekozen. Hij vraagt een vrouw daarna om ook contact op te nemen met het agentschap: bij haar blijkt het appartement wel nog vrij te zijn. De telefoongesprekken werden opgenomen. Beiden hebben een gelijkaardig profiel, alleen hun accent verschilt. De man van Afrikaanse origine heeft een Afrikaans accent, de vrouw niet. In 2019 oordeelt de rechtbank van eerste aanleg dat er sprake is van directe discriminatie. Het hof van beroep bevestigt in 2020 het vonnis.²¹ Voor het eerst heeft een rechtbank het instrument van de praktijktest, zoals ontwikkeld door Unia, toegepast. Het hof heeft uitdrukkelijk bevestigd dat opnames van telefoongesprekken kunnen dienen als bewijsmateriaal om discriminaties aan te tonen.

Een politieman maakt herhaaldelijk opmerkingen over een collega van Afrikaanse origine (n-woord, "bananeneter", "hij is stom want hij is een aap", ...) Hij doet dat ook in aanwezigheid van collega's. Wanneer hij op zijn gedrag wordt aangesproken, blijft hij volhouden. In 2019 veroordeelt de correctionele rechtbank de politieagent voor het aanzetten tot discriminatie op basis van huidskleur. Hij moet een boete betalen.²²

Wanneer de politie moet tussenkomen voor een vechtpartij, stellen ze vast dat een vrouw omstaanders probeert op te ruien tegen een man van Afrikaanse afkomst. Ze zet haar scheldpartij verder in niet mis te verstane bewoordingen wanneer de politie haar aanmaant om te kalmeren. In 2018 veroordeelt de strafrechter de vrouw voor het aanzetten tot discriminatie en racisme.²³

Een ogenschijnlijk banale woordenwisseling in het station van Aarschot loopt volledig uit de hand. Een tiener wordt vastgegrepen en op de treinsporen geduwd. Op dat moment is er een trein op komst, die nog net op tijd kan stoppen. De feiten wijzen op een duidelijk racistisch motief en videobeelden bevestigden het racistische karakter van bepaalde uitspraken. In 2020 veroordeelt de strafrechter de beklaagden tot gevangenisstraffen en een boete. Het racistisch motief geldt daarbij als verzwarende omstandigheid.²⁴

In september 2018 publiceert Cécile Djunga, presentatrice bij de RTBF, op sociale media een video waarin ze haar verdriet en verontwaardiging uit over de racistische berichten waarvan ze sinds het begin van haar carrière het mikpunt is. Als reactie krijgen zijzelf en haar werkgever haatberichten. Het onderzoek identificeert de auteur van een van deze berichten met een bijzonder hatelijke en dreigende inhoud. Het was niet de eerste keer dat de dader zich op deze manier uitdrukte. In 2021 veroordeelt de correctionele rechtbank van Brussel de auteur van de online haatberichten wegens het aanzetten tot haat en geweld, het verspreiden van ideeën gebaseerd op rassensuperioriteit of -haat en schending van de wet op de ontkenning van de Holocaust. Dit is een belangrijk signaal in de strijd tegen cyberhate.²⁵

²⁰ <https://www.unia.be/nl/artikels/supermarkt-veroordeeld-voor-racisme-bij-ontslag>

²¹ Voor het vonnis: <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/hof-van-beroep-brussel-28-september-2020> Voor het instrument voor de praktijktest ontwikkeld door Unia:

<https://www.unia.be/nl/artikels/word-je-gediscrimineerd-wanneer-je-een-woning-zoekt-bewijs-het>

²² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/correctionele-rechtbank-brussel-28-februari-2019>

²³ <https://www.unia.be/nl/artikels/veroordeling-voor-racistische-haatpraat>

²⁴ <https://www.unia.be/nl/artikels/ernstig-racisme-in-station-van-aarschot-wordt-streng-bestraft>

²⁵ <https://www.facebook.com/120561698148432/videos/309535186268643>;

<https://www.unia.be/nl/artikels/hatespeech-op-sociale-media-tegen-cecile-djunga-veroordeeld>

Na een lichte botsing tussen twee voertuigen ontstaat er een discussie. De bestuurder van het voertuig dat aan de oorzaak ligt van de botsing, zegt in het bijzijn van andere aanwezigen “dat men ten tijde van Leopold II ‘hem’ de arm zou afgehakt hebben”. Hij verwijst daarmee naar de huidskleur van een van de andere betrokkenen. In 2019 achtte de correctionele rechtbank van Brussel de feiten van het aanzetten tot haat of geweld wegens zijn zogenaamde ras bewezen en sprak een opschorting uit.²⁶

2.4 Besluit

De gevallen die Unia behandelt, bieden ons een beeld van het racisme en de discriminatie van personen met een zwarte huidskleur. Dit beeld is echter verre van volledig. De meldingen en dossiers van Unia vormen slechts het topje van de ijsberg. Er blijft een grote onderrapportering en dus een groot *dark number*. Verder vragen de vrij lage aantallen om een voorzichtige interpretatie.

Enkele voorzichtige vaststellingen. Ten eerste zien we dat het domein ‘werk’ sterk vertegenwoordigd is. Die tendens sluit aan bij bestaand onderzoek. Zoals we verderop zullen zien, blijkt uit de Socio-economische Monitoring dat personen van vreemde origine het nog steeds moeilijker hebben op de arbeidsmarkt dan personen van Belgische origine. Meer nog, personen van Afrikaanse origine trekken op de arbeidsmarkt vaak aan het kortste eind. Ten tweede zien we dat er vrij weinig dossiers zijn rond media en zwarte huidskleur maar dat dit aantal stijgt vanaf 2017. Een duidelijke verklaring voor deze twee vaststellingen kunnen we niet uit onze analyse afleiden. Wel weten we met zekerheid dat deze groep tot de meeste kwetsbare op de arbeidsmarkt behoort. Ten derde zien we dat het aantal dossiers rond politie en justitie beperkt is, terwijl problemen op dit domein nochtans geregeld in de aandacht komen en aangeklaagd worden.

Het blijft dus belangrijk om eraan te herinneren dat racisme in het algemeen en dus ook racisme op basis van huidskleur strafbaar is. De voorbeelden hierboven zetten dit in de verf.

Toch zijn we ons ook bewust van de beperkingen van die juridische benadering. Een gerechtelijke procedure starten vergt bepaalde kennis en vaardigheden. Je moet op de hoogte zijn van je rechten en van het bestaan van instellingen als Unia of van eerstelijns hulp, durven aankloppen en je verhaal doen, juridisch advies kunnen inwinnen en begrijpen ... Daarnaast is ook vertrouwen in instellingen en justitie nodig. Een gerechtelijke procedure kan bovendien zwaar, lang en duur lijken. Dat vergt een behoorlijke dosis engagement en vastberadenheid van de slachtoffers.²⁷ Een gerechtelijke procedure loopt ook vaak vast op de nood aan bewijsstukken om het dossier te onderbouwen. Ondanks het juridisch kader en de bestaande instrumenten²⁸ vormt dit nog te vaak een obstakel. Tot slot blijft een gerechtelijke procedure nodig om individuele gevallen van discriminatie of racisme te kunnen bestraffen, maar gebeurt het veel minder vaak en zelfs slechts uitzonderlijk dat een gerechtelijke procedure ingezet wordt tegen systemisch of structureel racisme. Die mogelijkheid valt in de toekomst zeker te verkennen.

²⁶ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/correctionele-rechtbank-brussel-9-april-2019>

²⁷ We verwijzen hier naar de publicatie van de Koning Boudewijn Stichting *Sloten en sleutels. Slachtoffers van haatmisdrijven en haatincidenten over wat helpt na haat* (2020). Slachtoffers getuigen er over hun verwachtingen tegenover de verschillende betrokkenen zoals getuigen, politiek, bemiddelingsdiensten, persoonlijke contacten, diensten voor slachtofferhulp, sociale netwerken en gelijkekanseninstellingen.

https://www.unia.be/files/Documenten/Publicaties_docs/KBS_Brochure_Haatmisdrijven_NL_web.pdf

²⁸ Zoals <https://www.unia.be/nl/sensibilisering-en-preventie/tools/raciale-discriminatie-op-de-huisvestingsmarkt-hoe-bewijs-je-het>

Een beroep op de wet en dus op een gerechtelijke procedure is een middel naast andere met alle beperkingen van dien. Toch blijft het een onmisbaar middel om gedrag als maatschappelijk onaanvaardbaar te benoemen, om slachtoffers genoegdoening te bieden en om dit soort gedrag in de toekomst in de mate van het mogelijke te voorkomen. In dat opzicht kunnen sommige gerechtelijke uitspraken structurele veranderingen mee bewerkstelligen.

3 Werk

De cijfers over de meldingen en dossiers die Unia behandelt, bieden slechts een gedeeltelijk beeld van de realiteit van discriminatie. Onderrapportering en een *dark number* blijven een feit. Toch zien we dat de tendensen aansluiten bij andere cijfers en onderzoek. Het is geen toeval dat een groot deel van de meldingen over werk gaan. Onderzoek toont aan dat personen van Afrikaanse origine zich op de arbeidsmarkt vaak in een kwetsbare positie bevinden. We schetsen hieronder hun positie op basis van de Socio-economische Monitoring 2019.

Socio-economische Monitoring

De Socio-economische Monitoring (verder afgekort als SEM) is het resultaat van een tweejaarlijkse samenwerking tussen Unia en de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal overleg. Met de Socio-economische Monitoring beschikt ons land voor het eerst over een beeld van origine op de arbeidsmarkt. Dat is gebaseerd op nieuwe en volledige data.

De resultaten van het onderzoek zijn gebaseerd op statistische gegevens uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, beheerd door de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid. In 2013, 2015 en 2017 publiceerden we al [het eerste](#), [het tweede](#) en [het derde](#) rapport van de Socio-economische Monitoring. [Het vierde rapport](#) (2019) bevat voor het eerst een aparte analyse van personen met origine in de Democratische Republiek Congo, Rwanda en Burundi. Het gaat hier om een belangrijke groep onder de personen van Sub-Saharaanse origine. Bovendien is België door de koloniale geschiedenis met deze landen verbonden.

De Socio-economische Monitoring meet de situatie van personen op de arbeidsmarkt, rekening houdend met hun origine en migratieachtergrond. We zoomen hier in op personen van Sub-Saharaanse origine. In de Socio-economische Monitoring verwijst ‘Sub-Saharaans’ naar alle Afrikaanse landen die buiten de Maghreb vallen. We baseren ons hier op de data uit de Socio-economische Monitoring en inspireren ons op die terminologie.²⁹

De term origine verwijst daarbij naar het herkomstland en de term migratieachtergrond naar de persoonlijke en/of familiale migratiegeschiedenis.³⁰ Een persoon van Sub-Saharaanse **origine** heeft de

²⁹ In de SEM 2019 worden twee termen gebruikt: ‘Andere Afrikaanse origine’ en ‘Sub-Saharaanse Afrikaanse origine’. In de algemene analyse is sprake van ‘Andere Afrikanen’, wat het onderscheid met de Maghrebijnse origine benadrukt. De Maghreb wordt gevormd door de vijf Noord-Afrikaanse landen ten westen van Egypte en bestaat uit Algerije, Libië, Marokko, Tunesië en Mauritanië. In de SEM 2019 is daarnaast ook sprake van ‘Sub-Saharaanse Afrikaanse origine’ in hoofdstuk 5. Dit hoofdstuk is gewijd aan een analyse van personen met origine in de Democratische Republiek Congo, Rwanda en Burundi.

³⁰ Voor de methodologische achtergrond over de variabelen origine en migratieachtergrond, zie hoofdstuk 1 SEM. 2019 (p. 11-13).

nationaliteit van een Sub-Saharaans land, of is geboren met de nationaliteit van een Sub-Saharaans land, of heeft minstens één ouder die geboren is met de nationaliteit van een Sub-Saharaans land. De **migratieachtergrond** van een persoon van Sub-Saharaanse origine verwijst naar de generatie (eerste of tweede) waartoe deze persoon behoort. De eerste generatie bestaat uit personen die de nationaliteit van een Sub-Saharaans land hebben of die de Belgische nationaliteit verkregen. We kunnen deze groep verder verfijnen aan de hand van de gegevens over hun verblijfsduur in België (periode die administratief begint met de inschrijving in het Rijksregister). De tweede generatie bestaat uit personen met de Belgische nationaliteit, als Belg geboren in België of in het buitenland, of als buitenlander geboren in België, en die minstens één ouder hebben die geboren is met de nationaliteit van een Sub-Saharaans land.³¹

We gaan hier in op de demografie van deze groep, de werkzaamheidsgraad en enkele bijzonderheden van hun arbeidsmarktpositie. Daarbij bespreken we telkens de situatie van personen van Sub-Saharaanse origine in het algemeen en in het bijzonder die van personen met origine in de Democratische Republiek Congo (DR Congo), Rwanda en Burundi.

3.1 Demografie

Voordat we in de cijfers van de Socio-economische Monitoring duiken, enkele opmerkingen vooraf. Ten eerste biedt de Socio-economische Monitoring een momentopname van de arbeidsmarkt in België. Voor die momentopname worden de meest recente beschikbare cijfers gebruikt. Dat zijn steeds cijfers van enkele jaren geleden, omdat de productie en verwerking ervan enige tijd vergt. We baseren ons hier op het vierde en meest recente rapport. Dat verscheen in 2019 en biedt een analyse van 2008 tot 2016.

Ten tweede biedt de Socio-economische Monitoring een vrij volledig beeld van de bevolking van 18 tot 64 jaar. Het gaat om iedereen die in het Rijksregister ingeschreven is, of ze nu werkend, werkzoekend, actief of inactief zijn.³²

Ten derde biedt de Socio-economische Monitoring een beeld van de positie van verschillende origines en generaties op de arbeidsmarkt in termen van groepen. Nationale origines zijn gegroepeerd. In dit rapport komen deze originegroepen aan bod:

- Belgische origine;
- vreemde origine;
- EU 14 origine: Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, Luxemburg, Ierland, Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Griekenland, Spanje, Portugal, Finland, Zweden en Oostenrijk;
- EU 13 origine: Tsjechische Republiek, Estland, Cyprus, Letland, Litouwen, Hongarije, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije, Bulgarije, Roemenië en Kroatië;
- Kandidaat EU origine: Turkije, Vroegere Joegoslavische Republiek Macedonië, Albanië, Montenegro en Servië;
- Maghrebijnse origine: Algerije, Libië, Marokko, Tunesië en Mauritanië;

³¹ Voor een uitgebreide analyse van de personen van de tweede generatie (van alle origines), zie hoofdstuk 6 SEM 2019 (p. 183-213).

³² Mensen zonder verblijfsvergunning worden dus niet meegerekend. Voor een nauwkeurige omschrijving van de werkende, werkzoekende, actieve en inactieve bevolking, verwijzen we naar hoofdstuk 3 van de SEM 2013, p. 48. Voor de manier waarop de werkzaamheidsgraad, de inactiviteitsgraad en de werkloosheidsgraad worden berekend, zie SEM 2019, p. 45.

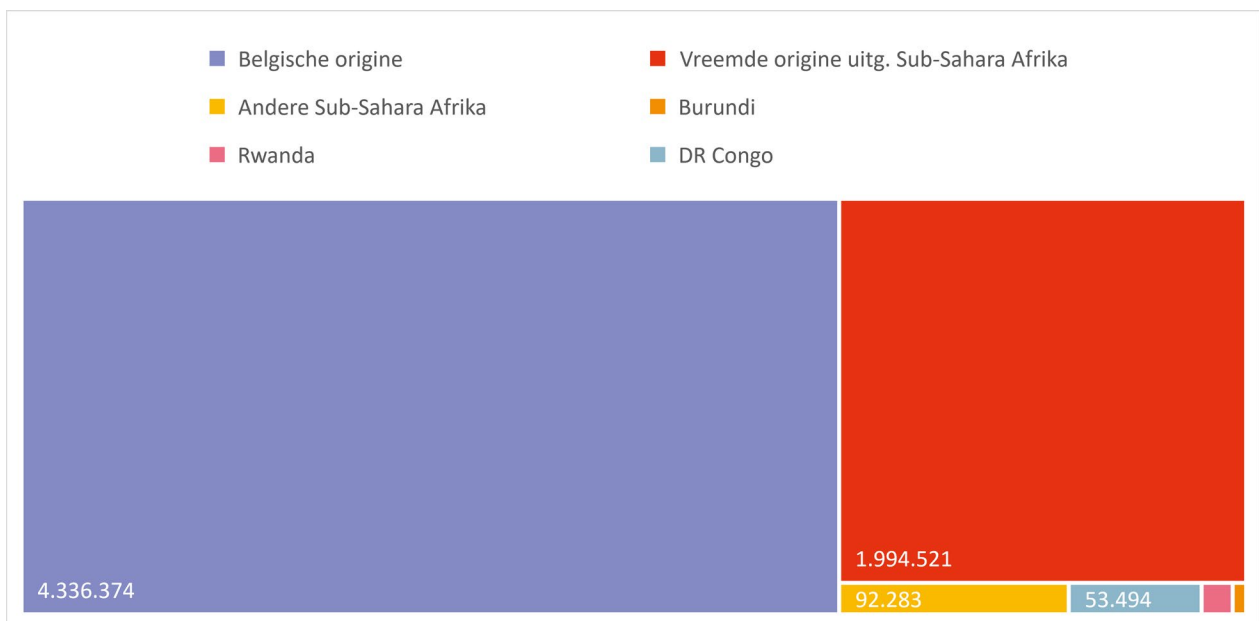
- Sub-Saharaanse origine: Afrika zonder de Maghreb-landen en zonder Egypte.³³

3.1.1 Personen van Sub-Saharaanse origine

Hoe groot is de groep van personen van Sub-Saharaanse origine op de Belgische arbeidsmarkt? De grafiek hieronder geeft weer hoe deze groep zich verhoudt tot de andere originegroepen op de arbeidsmarkt en hoe deze groep samengesteld is. De kleurvakken geven de grootte van de groepen weer.

In 2016 vormt de totale bevolking van vreemde origine met 2.158.157 personen 31,1% van de Belgische bevolking van 18 tot 64 jaar.³⁴ Er zijn 163.636 personen van Sub-Saharaanse origine of 2,4% van de totale bevolking van 18 tot 64 Jaar. Daarmee vormen ze 7,6% van de bevolking van vreemde origine. In 2008 was dat nog 6,6%. Daarmee vormen ze de derde grootste groep van vreemde origine: ongeveer de helft van de bevolking van vreemde origine is van EU-herkomst en 16% is van Maghrebijnse origine.³⁵

Figuur 1: Omvang van de bevolking met origine in DR Congo, Rwanda en Burundi ten opzichte van de originegroepen (18-64 jaar, 2016)

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Socio-economische Monitoring 2019, p. 166. Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

Hoe ziet de groep van personen van Sub-Saharaanse origine op de arbeidsmarkt eruit? In 2016 telt de groep procentueel iets meer vrouwen (52,4%) dan de totale bevolking van 18 tot 64 jaar (49,8%).³⁶ De grafiek hieronder geeft de eerste en tweede generatie per originegroep weer. Bij de personen van Sub-Saharaanse origine is vooral de eerste generatie sterk vertegenwoordigd. In het algemeen geldt voor de

³³ Zie ook voetnoot 30.

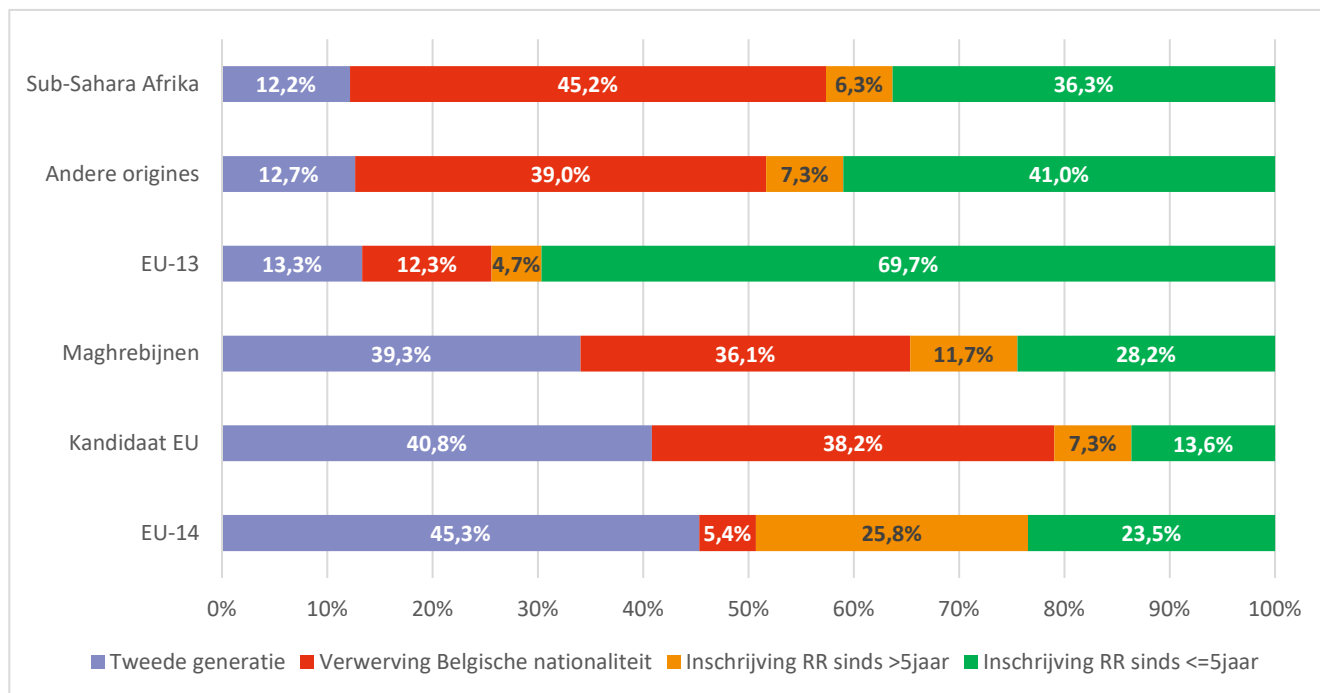
³⁴ SEM 2019, p. 14-15.

³⁵ De groep van Kandidaat-EU origine volgt met 7,5%. Van de groep met origine in een Kandidaat-EU land is de groep van Turkse origine de grootste.

³⁶ SEM 2019, p. 17.

gehele bevolking van 18 tot 64 jaar van vreemde origine (dus alle origines samen) dat de eerste generatie groter is, maar dit verschilt per groep. De verhouding tussen de generaties hangt in sterke mate af van de migratiegeschiedenis van de groep. De grootste tweede generatie zien we bij de EU-14 (45,3%), de Maghrebijnse origine (39,3%) en de Kandidaat-EU (40,8%). Bij de groep van Sub-Saharaanse origine maakt de tweede generatie slechts 12,2% uit. De groep kent dus een relatief recente migratiegeschiedenis.³⁷

Grafiek 5: Verdeling van de bevolking naar origine en migratieachtergrond (selectie van origines, 18-64 jaar, 216)

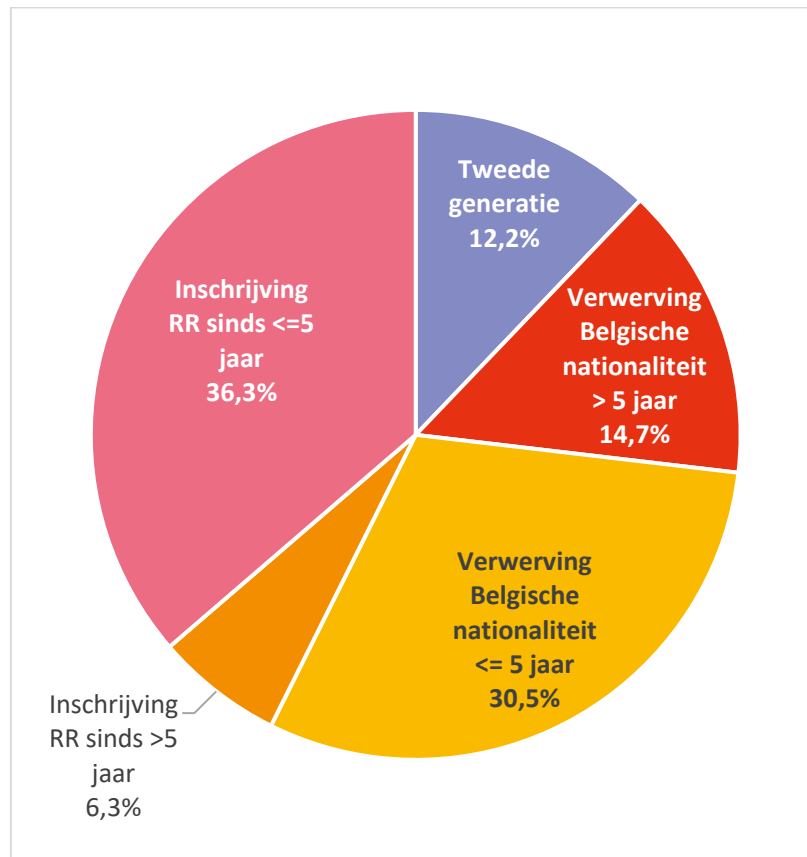

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Bijlagen Socio-economische Monitoring 2019 (1-9). Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

De grafiek hieronder zoomt in op de migratieachtergrond van personen van Sub-Saharaanse origine. De eerste generatie van personen van Sub-Saharaanse origine bestaat grotendeels uit personen die 5 jaar of minder over de Belgische nationaliteit beschikken of die 5 jaar of minder ingeschreven zijn in het Rijksregister. Wie langer dan 5 jaar ingeschreven is of langer dan 5 jaar over de nationaliteit beschikt, vormt de minderheid.

³⁷ SEM 0219, p. 18-19.

Grafiek 6: Verdeling van personen van Sub-Saharaanse origine naar migratieachtergrond (18-64 jaar, 2016)

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Bijlagen Socio-economische Monitoring 2019 (1-9). Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

Het opleidingsniveau³⁸ van personen van Sub-Saharaanse origine van 20 tot 64 jaar is in 2016 voor 14,7% onbekend.³⁹ Wanneer we de groep met een onbekend opleidingsniveau buiten beschouwing laten, zien we dat het aandeel personen met ten hoogste een getuigschrift lager secundair onderwijs 52,3% bedraagt (dit zijn de kortgeschoolden: voor meer over de opleidingsniveaus zie de kadertekst onder 3.2). Dat is ongeveer evenveel als de personen van Maghrebijnse origine (50,7%) en van Kandidaat EU origine (53,2%). In de totale bevolking van 18 tot 64 jaar (dus Belgische en vreemde origine samen) bedraagt dit aandeel 27,6%. Verder heeft 22,3% van de groep van Sub-Saharaanse origine een diploma van het hoger secundair onderwijs en 25,4% een diploma hoger onderwijs.

We dienen die cijfers met de nodige voorzichtigheid te interpreteren: in het buitenland verworven diploma's die niet erkend zijn in België, zijn toegevoegd aan de groep "ten hoogste een getuigschrift lager onderwijs". In vergelijking met andere originegroepen, is de populatie van Sub-Saharaanse origine de herkomstgroep met het meest diploma's verworven in het buitenland en niet erkend in België. Dat sluit aan bij eerder onderzoek.⁴⁰

³⁸ Voor de methodologie rond het opleidingsniveau verwijzen we naar hoofdstuk 1 (punt 3) van de SEM 2019, p. 20-23.

³⁹ SEM 2019, p. 24.

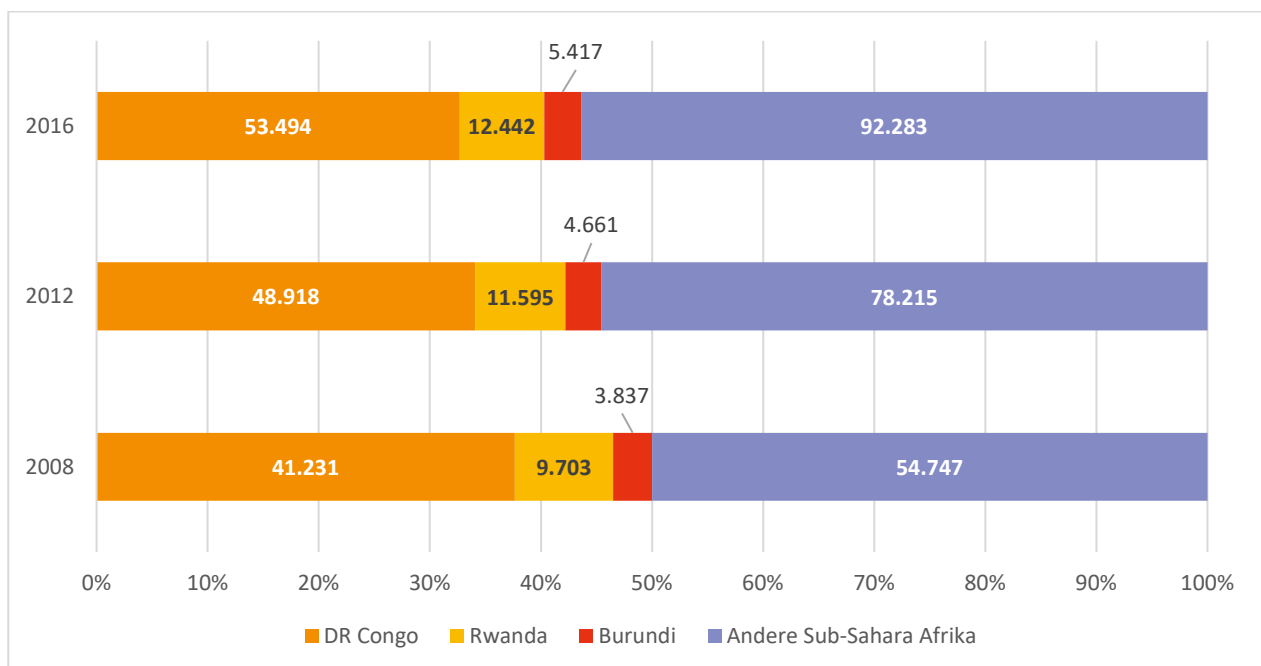
⁴⁰ SEM 2019, p. 168-9.

Het grote aandeel personen met ten hoogste een getuigschrift lager secundair onderwijs en het aandeel onbekend (14,7%) zijn een afspiegeling van het grote aantal migranten van de eerste generatie in deze groep. Hoe recenter de generaties, hoe hoger het aandeel met ten hoogste een getuigschrift van het lager secundair en hoe lager het aandeel met een diploma hoger secundair.⁴¹ Anders gezegd: de jongere generaties zijn korter geschoold dan de oudere.

3.1.2 Personen van Congolese, Rwandese en Burundese afkomst

In 2016 hadden 71.353 personen van 18 tot 64 jaar een origine in DR Congo, Rwanda en Burundi, ofwel 1,1% van alle personen van 18 tot 64 jaar in België, 3,4% van de bevolking van vreemde origine en 43,6% van de groep van Sub-Saharaanse origine. De grafiek hieronder toont de toename per origine van 2008 tot 2016. Het aantal personen met origine in DR Congo, Rwanda en Burundi steeg van 54.711 personen in 2008 naar 71.353 personen in 2016.

Grafiek 7: Evolutie van de verdeling van personen van Sub-Saharaanse origine naar herkomstland (18-64 jaar, 2008/2012/2016)

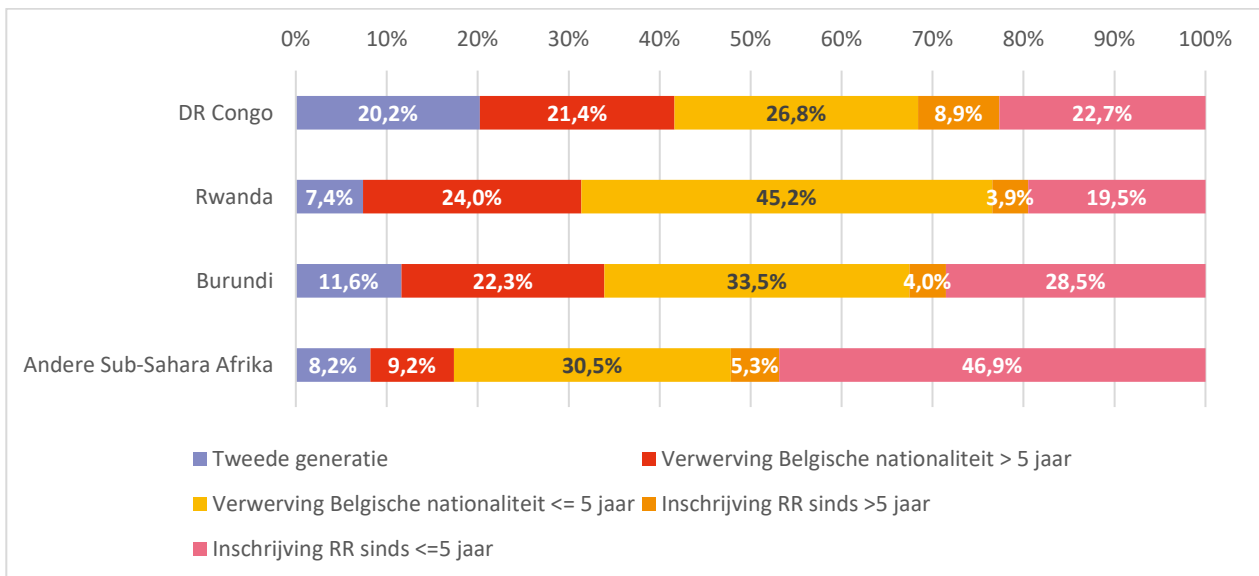
Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Socio-economische Monitoring 2019, p. 167. Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

Deze groep telt ongeveer 55% vrouwen en 45% mannen. Dit verklaart het procentueel grotere aandeel vrouwen bij de personen van Sub-Saharaanse origine (52,4%) tegenover de gehele bevolking van 18 tot 64 jaar (49,8%). Net zoals de rest van de groep van Sub-Saharaanse origine, is dit een groep die relatief jong is in vergelijking met de algemene bevolking.

⁴¹ SEM 2019, p. 27.

De migratieachtergrond van deze groep verschilt van de rest van de groep van Sub-Saharaanse origine: er zijn minder nieuwkomers⁴² en er is een grotere tweede generatie. Het merendeel van de personen met origine in DR Congo, Rwanda en Burundi heeft de Belgische nationaliteit verworven. De groep van Congolese origine kent de grootste tweede generatie (20,3%). Personen met origine in de andere Sub-Saharaanse landen kennen in verhouding het meeste nieuwkomers: 46,9% onder hen is 5 jaar of minder ingeschreven in het Rijksregister.⁴³

Grafiek 8: Verdeling van de personen van Sub-Saharaanse origine naar herkomstland en migratieachtergrond (18-64 jaar, 2016)

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Bijlagen Socio-economische Monitoring 2019 (17-6). Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

Wat betreft huishoudenstype, zien we dat de personen met origine in DR Congo, Rwanda en Burundi vaker terug te vinden zijn onder de alleenstaanden en als hoofd van een eenoudergezin in vergelijking met de algemene bevolking, maar ook in vergelijking met andere groepen van vreemde origine. Vooral mannen zijn veel vaker alleenwonend (1 op 4). Eerder onderzoek toont dat dit te maken heeft met het grote aandeel studenten onder hen. Vrouwen zijn veel vaker hoofd van een eenoudergezin (meer dan 1 op 5, bij de vrouwen van Congolese origine zelfs 1 op 4). Hier spelen waarschijnlijk transnationale gezinssituaties mee die in eerder onderzoek aan bod kwamen.⁴⁴

Wat betreft het opleidingsniveau van de 20-64-jarigen (de groep met een onbekend opleidingsniveau buiten beschouwing gelaten), springen twee zaken in het oog. Ten eerste is er een groot aandeel niet-erkende diploma's. 13,1 tot 15% van de personen met origine in DR Congo, Rwanda en Burundi heeft een niet-erkend buitenlands diploma. In vergelijking met de andere personen van vreemde origine gaat het nog steeds over 3 à 5 procentpunten meer, waarmee deze groep dus beduidend vaker in deze categorie valt. Van de personen met origine in een ander Sub-Saharaans land heeft zelfs nog een groter aandeel personen een niet-erkend buitenlands diploma: het gaat om meer dan 18%.⁴⁵

⁴² We gebruiken hier de term 'nieuwkomers' om te verwijzen naar niet-Belgen die 5 jaar of minder ingeschreven zijn in het Rijksregister.

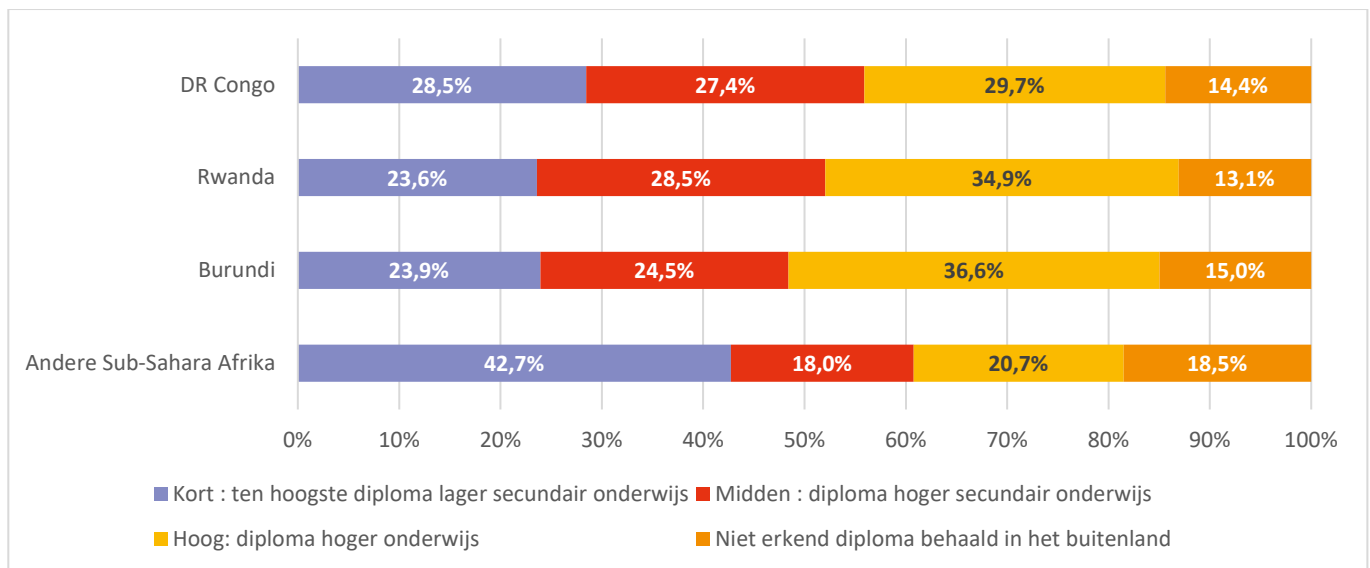
⁴³ SEM 2019, p. 167.

⁴⁴ SEM 2019, p. 168.

⁴⁵ SEM 2019, p. 169.

Ten tweede valt op dat van de personen met origine in DR Congo, Rwanda en Burundi een groter aandeel langgeschoold is dan van de overige personen van Sub-Saharaanse origine. Het gaat om 36,6% van de personen met origine in Burundi, 34,9% met origine in Rwanda en 29,7% met origine in DR Congo. Van de andere Sub-Saharaanse landen is 20,7% langgeschoold, en een veel hoger aandeel heeft ten hoogste een getuigschrift lager middelbaar onderwijs (42,7%).⁴⁶

Grafiek 9: Verdeling van de personen van Sub-Saharaanse origine naar opleidingsniveau (uitgezonderd ongekend) en herkomstland (20-64 jaar, 2016)

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Socio-economische Monitoring 2019, p. 170. Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

Opmerkelijk is dat van zowel de tweede generatie als van degenen die de nationaliteit verworven hebben van Rwandese en Burundese origine, tussen 33 en 47% een diploma hoger onderwijs heeft. Voor personen van Congolese origine is het beeld iets minder eenduidig: meer dan 1 op 4 van de tweede generatie en van zij die de nationaliteit verworven hebben is langgeschoold, maar meer dan 1 op 3 is middengeschoold.⁴⁷

⁴⁶ SEM 2019, p. 169-170.

⁴⁷ SEM 2019, p. 170.

3.2 Situatie op de arbeidsmarkt

Hoe doen personen van Sub-Saharaanse origine het op de arbeidsmarkt? We nemen hun werkzaamheidsgraad en de werkloosheidsgraad onder de loep en bekijken welke rol hun opleidingsniveau speelt. Ten slotte staan we ook stil bij de loondecielen waarin ze zich bevinden.

Enkele arbeidsmarktbegrippen

- *De werkzaamheidsgraad* drukt het aantal personen uit tussen 20 en 64 jaar met een bezoldigde baan – zowel loontrekkenden, zelfstandigen, helpers bij een zelfstandige of een combinatie van voorgaande – als percentage van de bevolking van 20 tot 64 jaar. Aangezien 18- en 19-jarigen nog zeer vaak student – en bijgevolg inactief – zijn, worden ze niet opgenomen in de berekening van de werkzaamheidsgraad.
- *De inactiviteitsgraad* vertegenwoordigt het aantal personen dat noch werkt noch werkloos is als percentage van de bevolking. De cijfers met betrekking tot inactiviteit beslaan de 25- tot 64-jarigen, aangezien de inactieven tussen 18 en 24 vooral in de categorie ‘rechtgevende kinderen voor kinderbijslag’ vallen.
- *De werkloosheidsgraad* wordt gedefinieerd als het aantal werklozen van 18 tot 64 jaar uitgedrukt als percentage van de actieve bevolking (de werkenden en de werklozen), van 18 tot 64 jaar.
- *Opleidingsniveau*: we onderscheiden vier groepen (voor details over methodologie voor het bepalen van het opleidingsniveau, zie SEM 2017 p. 18 en SEM 2019 p. 20):
 - kortgeschoold: geen enkele schoolopleiding, lager onderwijs en eerste cyclus van het secundair onderwijs;
 - middengeschoold: tweede cyclus van het secundair onderwijs en postsecundair niet-tertiair onderwijs;
 - langgeschoold: eerste cyclus van het hoger onderwijs en tweede cyclus van het hoger onderwijs;
 - ongekend: opleidingsniveau niet vermeld of ontbrekend.
- Een *loondeciel* is 10% of een tiende deel van alle lonen, gerangschikt van laag naar hoog verdeeld in tienden. Het eerste of laagste deciel zijn dan 10% van de laagste lonen, het tiende of hoogste deciel zijn de 10% hoogste lonen (voor details over de methodologie, zie SEM 2013 p. 143 en SEM 2015 p. 116).

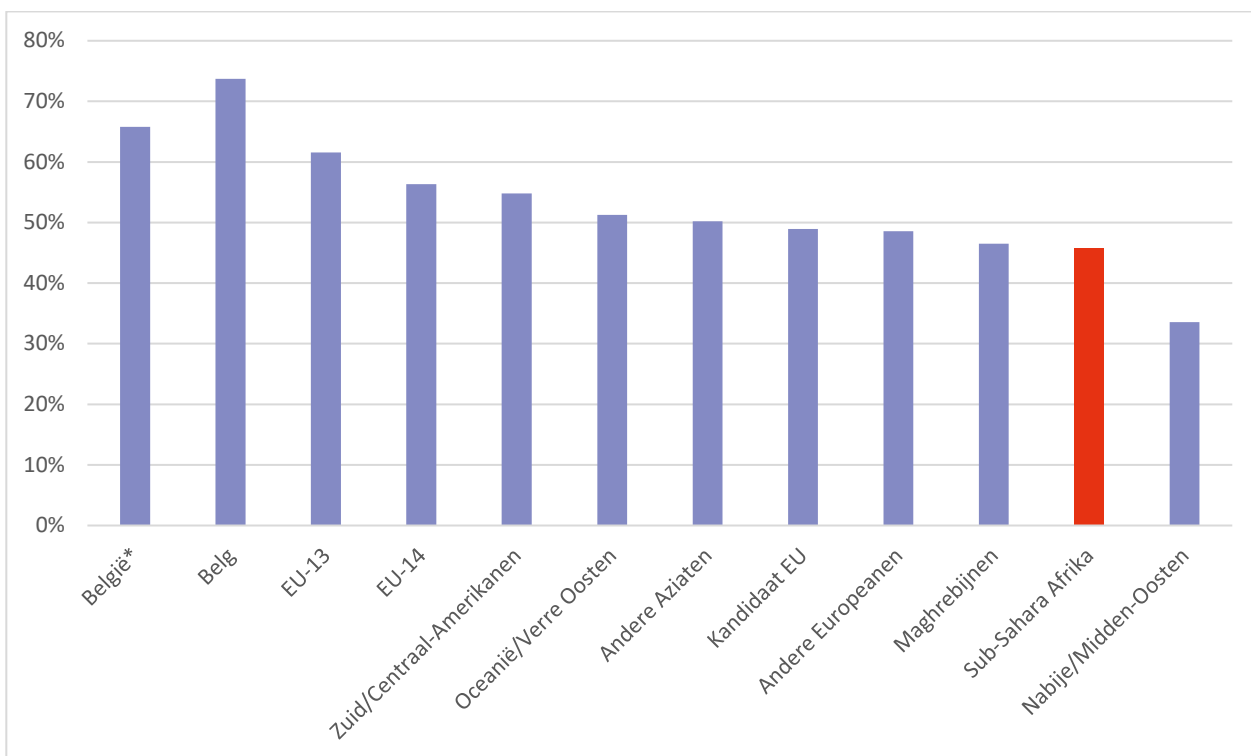
3.2.1 Personen van Sub-Saharaanse origine

In het algemeen hebben personen van vreemde origine een minder gunstige arbeidsmarktpositie. Dat geldt ook voor personen van Sub-Saharaanse origine. Zij kampen met structurele problemen zoals een hoge werkloosheidsgraad, veel langdurig werklozen en een beperkte uitstroom naar werk. Bovendien vinden we een groot aandeel van hen terug in de laagste loondecilen en in uitzendwerk. Hun inactiviteitsgraad nam tussen 2008 en 2016 relatief gezien het sterkst af in vergelijking met de andere origines. Ook opvallend is dat lang studeren deze groep minder lijkt op te leveren op vlak van werkzaamheid en loon.⁴⁸ We zullen hier vooral ingaan op de werkzaamheidsgraad. Voor een verdere analyse verwijzen we naar de SEM.⁴⁹

Werkzaamheidsgraad

Personen van Sub-Saharaanse origine hebben met 45,8% de laagste werkzaamheidsgraad (na de personen met een origine in het Nabije en Midden-Oosten, een groep die erg veel nieuwkomers telt). De algemene werkzaamheidsgraad in België in 2016 is 65,8%. Personen van Belgische origine kennen met 73,7% de hoogste werkzaamheidsgraad.

Grafiek 10: Werkzaamheidsgraad naar origine (20-64 jaar, 2016)

*inclusief onbepaald

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Bijlagen Socio-economische Monitoring 2019 (2-21). Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

⁴⁸ SEM 2019, p. 108.

⁴⁹ Hoofdstuk 2 van de SEM 2019 bevat een analyse van de arbeidsmarktpositie van de verschillende originegroepen: werkzaamheid, werkloosheid, inactiviteit, kwaliteit van het werk (lonen, mobiliteit, types contracten, sectoren).

Opleidingsniveau

In de grafiek hieronder brengen we ook het opleidingsniveau in rekening. Drie vaststellingen vallen op:

- langgeschoold zijn heeft slechts een beperkte positieve invloed op de werkzaamheidsgraad van personen van Sub-Saharaanse origine;
- voor alle opleidingsniveaus geldt dat personen van Sub-Saharaanse origine de laagste werkzaamheidsgraad hebben van alle origines;
- de werkzaamheidsgraad van langgeschoolden van Sub-Saharaanse origine ligt dicht bij die van kortgeschoolden van Belgische origine.

Een eerste vaststelling betreft variaties in de kloof in werkzaamheid tussen de kort- en langgeschoolden. In het algemeen stijgt de werkzaamheidsgraad met het opleidingsniveau: hoe langer geschoold, hoe hoger de werkzaamheidsgraad.⁵⁰ De positieve relatie met het opleidingsniveau is echter minder sterk voor personen van vreemde origine. Dit springt bijzonder in het oog bij personen van Sub-Saharaanse origine: het verschil in werkzaamheidsgraad tussen de groep met ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs (kortgeschoold) en de groep met een diploma hoger onderwijs (bachelor, master of doctor) is klein.⁵¹ Alleen bij de groep EU-13-landen is de kloof nog kleiner, maar die heeft een opmerkelijk hoog aandeel kortgeschoolden (hoger dan andere groepen van vreemde origine). Het kleine verschil bij de personen van Sub-Saharaanse origine laat zich verklaren door de lage werkzaamheidsgraad van de groep langgeschoolden. De werkzaamheidsgraad van de groep kortgeschoolden is vergelijkbaar met die van andere groepen van niet-Europese origine. Als we de lang- en kortgeschoolden van dezelfde origine vergelijken, zie we dus dat langer studeren minder lijkt te lonen voor personen van Sub-Saharaanse origine.

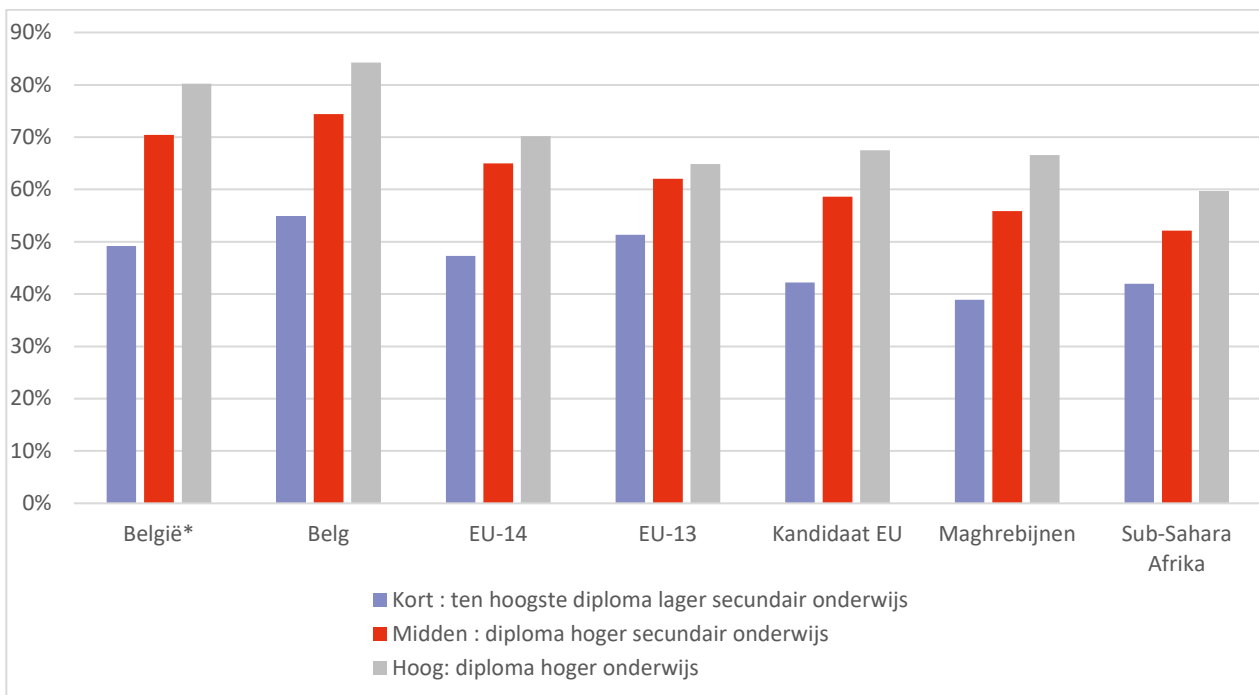
Ten tweede heeft de groep personen van Sub-Saharaanse origine de laagste werkzaamheidsgraad voor alle opleidingsniveaus in vergelijking met de andere origines (op één uitzondering na). De Sub-Saharaanse midden- en langgeschoolden hebben de laagste werkzaamheidsgraad van alle origines. Bij de kortgeschoolden hebben alleen de personen van Maghrebijnse origine (38,9%) een lagere werkzaamheidsgraad dan de groep van Sub-Saharaanse origine (42%).

Ten derde zien we dat de werkzaamheidsgraad van langgeschoolden van Sub-Saharaanse origine met 59,7% dicht ligt bij die van kortgeschoolden van Belgische origine met 55%. We kunnen dus zeggen dat er op de arbeidsmarkt weinig is dat een kortgeschoolde persoon van Belgische origine scheidt van een langgeschoolde persoon van Sub-Saharaanse origine. Als we dus lang- en kortgeschoolden van verschillende origines vergelijken, vinden we de bevestiging van wat hierboven al werd vastgesteld: een hoog diploma loont het minste voor personen van Sub-Saharaanse origine.

Grafiek 11: Werkzaamheidsgraad naar origine en opleidingsniveau (selectie van origines, 20-64 jaar, 216)

⁵⁰ SEM 2019, p. 80-81.

⁵¹ Voor de methodologie over het opleidingsniveau en het onderscheid tussen kort-, midden- en langgeschoold, zie SEM 2019, p. 20-22.

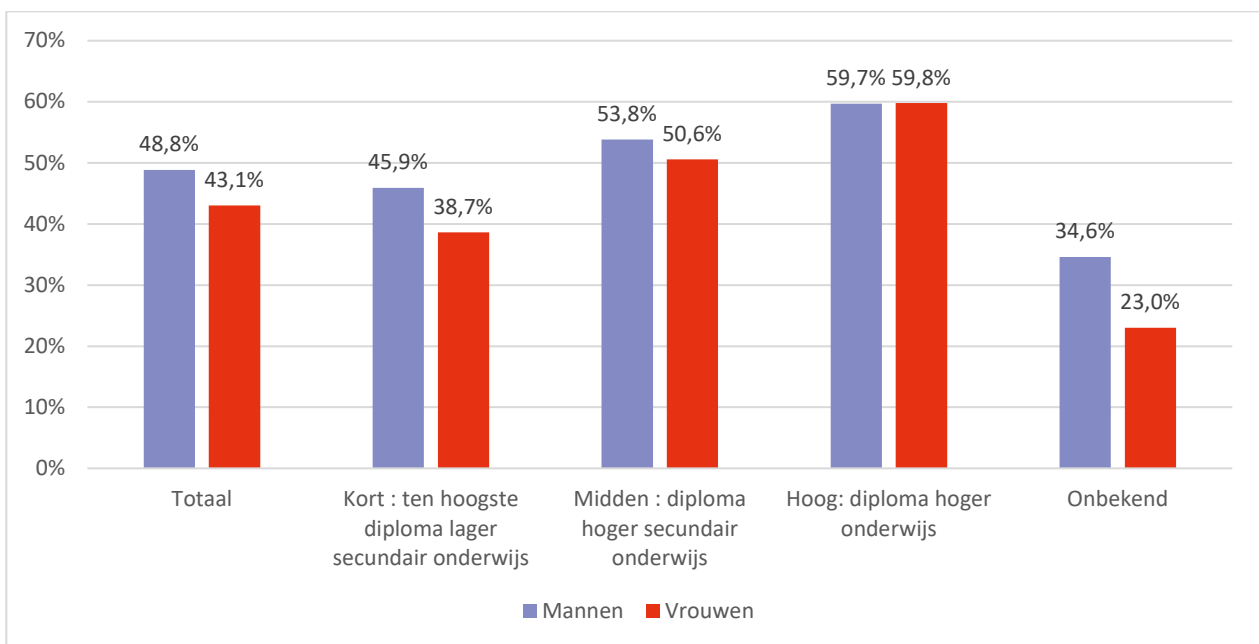
*inclusief onbepaalde origine

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Bijlagen Socio-economische Monitoring 2019 (2-21). Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

Vrouwen en mannen

De grafiek hieronder geeft de werkzaamheidsgraad van vrouwen en mannen weer naargelang hun opleidingsniveau.⁵² In het algemeen is de werkzaamheidsgraad van vrouwen op alle onderwijsniveaus lager dan die van mannen, en dit geldt over alle origines heen. De enige uitzonderingen zijn personen van EU-14-origine en van Sub-Saharaanse origine. Bij hen hebben de vrouwen met een diploma hoger onderwijs een iets hogere werkzaamheidsgraad dan de mannen (59,8% voor de vrouwen van Sub-Saharaanse origine). In het algemeen neemt de genderkloof af met de scholingsgraad. Dat is duidelijk zichtbaar bij de personen van Sub-Saharaanse origine.

Grafiek 12: Werkzaamheidsgraad van de personen van Sub-Saharaanse origine naar geslacht en opleidingsniveau (20-64 jaar, 2016)

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Bijlagen Socio-economische Monitoring 2019 (2-22). Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

Loon

In het algemeen hebben personen van Sub-Saharaanse origine dus duidelijk een minder gunstige positie op de arbeidsmarkt. Dat vertaalt zich ook in hun loon. Langgeschoolden van Sub-Saharaanse origine bevinden zich vaker in de lagere loonniveaus dan langgeschoolden van een andere origine. Ze verdienen dus minder bij hetzelfde opleidingsniveau en studiedomein.⁵³

⁵² SEM 2019, p. 85.

⁵³ SEM 2019, p. 102-103.

De tabel hieronder drukt de loonkloof uit. De werkende langgeschoolden worden er per studiedomein en per origine weergegeven. Het cijfer geeft weer in welke mediaan inkomensklasse de groep zich bevindt. 1 is het laagste loondecil: dat zijn de 10% laagste lonen. 10 is het hoogste loondecil: dat zijn de 10% hoogste lonen.⁵⁴ Ten eerste valt op dat langgeschoolden van vreemde origine steeds in een lager loondecil vallen dan langgeschoolden van Belgische origine. Ten tweede valt op dat langgeschoolden van Sub-Saharaanse origine zich steeds in het laagste loondecil bevinden in vergelijking met de andere origines, behalve in landbouw en diergeneeskunde en gezondheid en sociale bescherming. Ten derde valt het verschil of de 'loonkloof' op. We zien dat langgeschoolden van Sub-Saharaanse origine telkens drie loondecilen lager vallen dan langgeschoolden van Belgische origine. Het studiedomein gezondheid en sociale bescherming vormt een uitzondering. Daar bedraagt de loonkloof slechts één loondecil.

Tabel 1: Mediaan loondecil van werkenden met een diploma van het hoger onderwijs, per origine volgens studiedomein (18-64 jaar, 2016)

	Belg	EU-14	EU-13	Kandidaat-EU	Maghrebijnen	Sub-Saharaans
Onderwijs	8	6	6	5	6	5
Kunst en letteren	7	6	5	5	6	4
Sociale wetenschappen, handel en rechten	8	7	5	5	6	5
Wetenschappen	9	8	7	6	7	6
Ingenieurskunde, veredelingsindustrie en productie	9	8	7	7	7	6
Landbouw en diergeneeskunde	8	7	5	4	7	5
Gezondheid en sociale bescherming	8	7	7	6	7	7
Dienstverlening	7	5	4	4	5	4

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Socio-economische Monitoring 2019, p. 103. Berekening en verwerking: FOD WASO/Unia.

⁵⁴ Voor meer uitleg over mediaan loondecilen, zie SEM 2019 p. 102-103.

3.2.2 Personen van Congolese, Rwandese en Burundese origine

Werkzaamheidsgraad en werkloosheidsgraad

De grafiek hieronder vergelijkt de werkzaamheidsgraad en werkloosheidsgraad per origine en per opleidingsniveau. Bij de werkzaamheids- en werkloosheidsgraad per origine valt op dat in 2016 de werkzaamheidsgraad het hoogst is voor personen van Rwandese origine (51,4%). Zij kennen ook de laagste werkloosheidsgraad (14,2%). Personen met origine in Congo en Burundi daarentegen kennen telkens lagere werkzaamheidsgraden (rond de 45%) en hogere werkloosheidsgraden (tussen 18 en 20%).⁵⁵

Opleidingsniveau

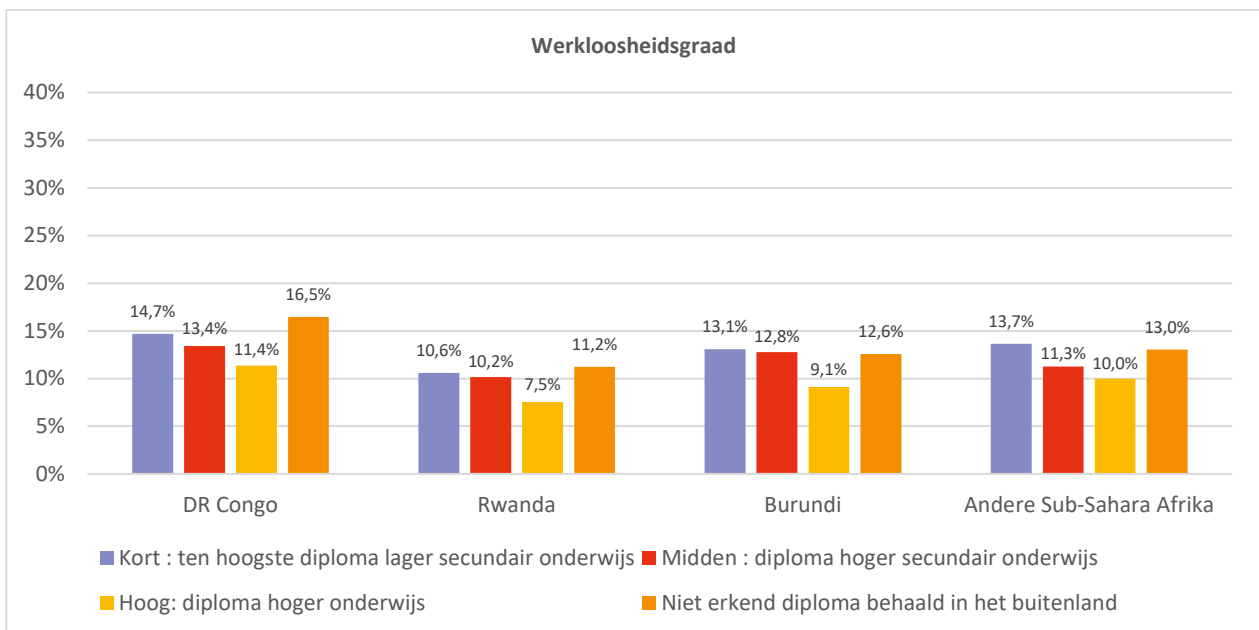
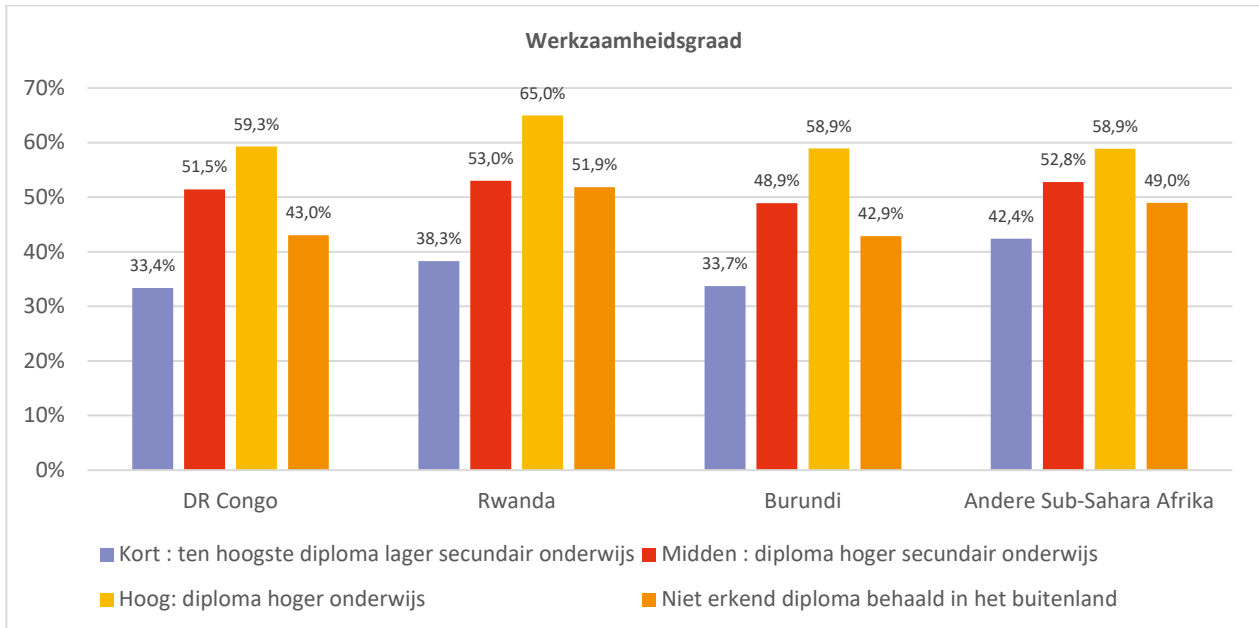
Wanneer we ook het opleidingsniveau in rekening brengen, zien we op de grafiek hieronder ten eerste dat de werkloosheidsgraden voor alle opleidingsniveaus het hoogst zijn voor personen van Congolese origine. Ten tweede zien we dat personen van Rwandese origine voor bijna alle opleidingsniveaus een hogere werkzaamheidsgraad (en lagere werkloosheidsgraad) hebben. Kortgeschoolden met origine in andere Sub-Saharaanse landen zijn het vaakst aan het werk.

Voorafvallend is de situatie van personen met een buitenlands, niet-erkend diploma: ze hebben een hogere werkzaamheidsgraad (en lagere werkloosheidsgraad) dan personen die kortgeschoold zijn. Allicht wijst dit erop dat een deel van hen toch het niet-erkende diploma en/of hun competenties weet te verzilveren op de arbeidsmarkt.

Langgeschoolden met origine in DR Congo, Rwanda en Burundi vinden vaker een plaats op de arbeidsmarkt dan de andere opleidingsniveaus met dezelfde origine. Toch blijkt dat hun werkzaamheidsgraad zo'n 20 procentpunten lager ligt dan die van langgeschoolden bij de algemene bevolking. Het verschil in werkzaamheidsgraad tussen hoog- en middengeschoolden (behalve bij personen van Rwandese origine) is kleiner dan dat van de algemene bevolking, wat nog een indicatie is van het feit dat ze hun hoger diploma minder kunnen inzetten op de arbeidsmarkt.

⁵⁵ SEM 2019, p. 171.

Grafiek 13: Werkzaamheids- en werkloosheidsgraad van personen van Sub-Saharaanse origine naar opleidingsniveau (uitgezonderd ongekend) en herkomstland (20-64 jaar, 2016)

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ. Socio-economische Monitoring 2019, p. 174. Berekening en verwerking: Unia/FOD WASO.

Migratieachtergrond

De werkzaamheidsgraad is het hoogst bij personen die de nationaliteit verworven hebben (hoger dan 55%) en het laagst bij 'nieuwkomers' (personen met een vreemde nationaliteit die 5 jaar of minder ingeschreven zijn in het Rijksregister): ongeveer 1 op 3 onder hen is aan de slag, voor nieuwkomers uit Burundi gaat het over 1 op 4.

Vrouwen en mannen

Daarnaast zijn de verschillen in werkzaamheidsgraad tussen mannen en vrouwen niet alleen beduidend lager voor personen met origine in DR Congo, Rwanda en Burundi in vergelijking met personen van andere Sub-Saharaanse landen, maar ook in vergelijking met de hele bevolking van 18 tot 64 jaar (tussen 0,5 ppt voor origine in Burundi en 3,6 ppt voor origine in Rwanda). Vrouwen hebben overigens ook een lagere werkloosheidsgraad dan mannen (behalve voor de Rwandese origine) (maar ze zijn in verhouding ook minder actief dan mannen).⁵⁶

We zagen hierboven dat vrouwen van Sub-Saharaanse origine met een diploma hoger onderwijs een iets hogere werkzaamheidsgraad hebben dan mannen. Bij de Rwandese origine hebben de langgeschoolde mannen een 2 procentpunt hogere werkzaamheidsgraad. Alleen bij de langgeschoolden van Belgische origine is het genderverschil in zo klein.⁵⁷

⁵⁶ SEM 2019, p. 172.

⁵⁷ SEM 2019, p. 174.

4 Huisvesting

Uit de analyse van de meldingen en dossiers hierboven bleek al dat huisvesting op de huurmarkt een gekend pijnpunt is. Het rapport van Unia uit 2017 wees al op het verband tussen stereotypen, de koloniale geschiedenis en huidige vormen van racisme.

Unia publiceerde in 2014 een *Diversiteitsbarometer Huisvesting* die discriminatie op de private en publieke huisvestingsmarkt onderzocht.⁵⁸ Daaruit bleek dat personen van Afrikaanse origine tegen veel vooroordelen aanlopen en discriminatie ondervinden. Ondertussen gebeurde er heel wat onderzoek dat gebruik maakt van praktijktesten, onder meer in Gent⁵⁹ (2015), Kortrijk⁶⁰, Mechelen⁶¹ en Antwerpen⁶². Ook in Brussel⁶³ en Namen, Luik, Charleroi en Bergen (2020) gebeurden praktijktesten.⁶⁴ Hoewel de praktijktesten steeds discriminatie naar origine onderzoeken, variëren de onderzochte origines. Niet alle praktijktesten onderzoeken dus de discriminatie van personen van Afrikaanse origine. In Brussel en Antwerpen gebeurde dit wel.

De praktijktesten die het Brusselse Gewest in 2017 liet uitvoeren, toonden aan dat zowel kandidaat-huurders met een Noord-Afrikaanse naam als een Sub-Saharaanse naam gediscrimineerd werden ten opzichte van kandidaten met een Franstalig klinkende naam. “In 23% van de huuradvertenties werden mannelijke kandidaten met een Noord-Afrikaanse naam systematisch benadeeld in vergelijking met de mannelijke kandidaten met een Franstalige naam. Dit percentage bedroeg 21% voor mannen met een Sub-Sahara Afrikaanse naam, 12% voor vrouwen met een Noord-Afrikaanse naam en 23% voor vrouwen met een Sub-Sahara Afrikaanse naam.”⁶⁵ In het vervolgonderzoek in 2019 werden geen Sub-Saharaanse namen opgenomen.⁶⁶ Voor alle onderzochte groepen bleek de discriminatie echter vrij stabiel in vergelijking met het eerdere onderzoek uit 2017.

⁵⁸ Interfederaal Gelijkekansencentrum (2014). *Diversiteitsbarometer Huisvesting*.

<https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/diversiteitsbarometer-huisvesting>

⁵⁹ Verhaeghe, P.P., Ghekiere, A. (2020). Is de etnische discriminatie op de Gentse woningmarkt structureel gedaald? Brussel: Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.

⁶⁰ Verhaeghe, P.P. (2020). Etnische discriminatie op de huurwoningmarkt in Kortrijk. Een exploratieve studie. Brussel: Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.

⁶¹ Verhaeghe, P.P., Verstraete, J., Vermeir, D., De Decker, P. (2020). Discriminatie, toegankelijkheid en betaalbaarheid op de huurwoningmarkt in Mechelen. Brussel: Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.

⁶² Verhaeghe, P.P., Martiniello, B., Ghekiere, A. (2020). Discriminatie door makelaars op de huurwoningmarkt van Antwerpen: de nulmeting.

⁶³ Verhaeghe, P.P., Dumon, M. (2019). Discrimibrux 2019. Discriminatie door vastgoedmakelaars in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest in 2019. Brussel: Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.

Verhaeghe, P.P., Coenen, A., Demart, S., Van der Bracht, K., Van de Putte, B. (2017). Discrimibrux 2017.

Discriminatie door vastgoedmakelaars op de private huurwoningmarkt van het Brussels Hoofdstedelijke Gewest. Brussel: Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.

⁶⁴ Verhaeghe, P.P. (2020). Ethnic discrimination on the housing market of Wallonia: an explorative study. Brussel: Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.

⁶⁵ Verhaeghe, P.P., Coenen, A., Demart, S., Van der Bracht, K., Van de Putte, B. (2017). *Discrimibrux -Discriminatie door vastgoedmakelaars op de private huurwoningmarkt van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. Gent: Vakgroep Sociologie, Universiteit Gent.

⁶⁶ Verhaeghe, P.P., Dumon, M. (2019). Discrimibrux 2019. Discriminatie door vastgoedmakelaars in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest in 2019. Brussel: Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.

De stad Antwerpen liet in 2019 en 2020 praktijktesten uitvoeren. In deze studie bedroegen deze nettodiscriminatiegraden van reacties per mail 14% voor mannen met een Congolese naam en 18% voor vrouwen met een Congolese naam.⁶⁷

Recent onderzoek ging de impact na van de eerste coronagolf op etnische discriminatie op de huurwoningmarkt.⁶⁸ Dat gebeurde met praktijktesten voor en na de eerste golf. Uit de testen voor de eerste golf bleek dat Marokkaanse Belgen in 20% van de gevallen werden gediscrimineerd door vastgoedmakelaars, en Congolese Belgen in 17% van de gevallen. Uit de testen na de lockdown bleken de uitnodigingskansen voor quasi alle kandidaten sterk gedaald. Terwijl de uitnodigingskansen van kandidaten met een Belgische naam met een kwart daalden, zakten ook deze van kandidaten met een Marokkaanse naam, met meer etnische discriminatie tot gevolg: de huurdiscriminatie van Marokkaanse Belgen verdubbelde bijna van 20% naar 36%. Opmerkelijk genoeg daalden de uitnodigingskansen van Congolese Belgen niet. Zij bleven even weinig uitgenodigd worden voor een plaatsbezoek als voor de lockdown.⁶⁹

Negatieve ervaringen bij de zoektocht naar een huurwoning komen ook aan bod in de survey *Samenleven in Diversiteit* (2017).⁷⁰ Het gaat om een grootschalige bevraging van personen van Belgische, Marokkaanse, Turkse, Poolse, Roemeense en Congolese herkomst, uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse overheid. Drie situaties komen aan bod:

- de verhuurder zei dat het huis al verhuurd was, maar ik denk dat dat niet waar is;
- de huurprijs voor het huis was plots hoger, toen ik contact opnam met de verhuurder;
- de verhuurder zei dat hij of zij niet aan mij wilde verhuren.

De antwoorden van de respondenten van Congolese herkomst op de vragen naar hun negatieve ervaringen springen er op twee punten uit. Ten eerste maakten ze het vaakst één van deze negatieve situaties mee. Meer dan 6 op de 10 van de respondenten van Congolese herkomst geven aan minstens één van deze situaties meegemaakt te hebben. Bij de respondenten van Turkse, Marokkaanse, Poolse en Roemeense herkomst is dit ongeveer de helft.⁷¹ Ten tweede geven de respondenten van Congolese herkomst het vaakst aan de derde situatie meegemaakt te hebben: 4 op 10 geeft aan dit al meegemaakt te hebben, en 2 op 10 zelfs meerdere keren.

Het Europees Bureau voor de Grondrechten legde in *Being Black in the EU* de respondenten vragen voor over hun huisvesting.⁷² Ongeveer 1 op 5 (21%) geeft aan zich gediscrimineerd te voelen bij de zoektocht naar een woonst. Ook de United Nations Working Group of Experts on People of African Descent (WGEPAD) wijst op de moeilijkheden op vlak van huisvesting en neemt daarbij de vaststellingen uit de

⁶⁷ Verhaeghe, P.P., Martiniello, B., Ghekiere, A. (2020). Discriminatie door makelaars op de huurwoningmarkt van Antwerpen: de nulmeting.

⁶⁸ Pieter-Paul Verhaeghe & Abel Ghekiere (2021). 'The impact of the Covid-19 pandemic on ethnic discrimination on the housing market', *European Societies*, 23:sup1, S384-S399, DOI: [10.1080/14616696.2020.1827447](https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1827447)

⁶⁹ <https://press.vub.ac.be/corona-zorgt-voor-meer-huurdiscriminatie-van-marokkaanse-belgen#>

⁷⁰ <https://samenleven-in-diversiteit.vlaanderen.be/>

⁷¹ Statistiek Vlaanderen (2017). *Survey Samenleven in Diversiteit*, p. 111-115. Het gaat hier om personen die de voorbije vijf jaar een huurwoning zochten. In het onderzoek worden personen van de eerste of tweede generatie niet onderscheiden.

⁷² Fundamental Rights Agency (2018). *Being Black in the EU – Second European Union Minorities and Discrimination Survey EU MIDIS II*, p. 57-62. <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/being-black-eu> België zit niet bij de bevrageerde landen.

Diversiteitsbarometer mee in het verslag van haar bezoek aan België in februari 2019.⁷³ In haar jaarverslagen van 2019 en 2020 biedt Unia een overzicht van recente beleidsinitiatieven om discriminatie op de huisvestingsmarkt te bestrijden.⁷⁴

Unia ontwikkelde enkele jaren geleden een tool waarmee je zelf een praktijktest kan uitvoeren als je vermoedt dat je benadeeld wordt in je zoektocht naar een woning. In 2020 bevestigde de beroepsrechter dat een praktijktest zoals Unia die heeft uitgewerkt, een geldig bewijsmiddel is. Dit arrest zorgt voor een betere bescherming van de slachtoffers van discriminatie, want het is erg moeilijk voor individuele slachtoffers om discriminatie te bewijzen zonder praktijktest.

Zelf een praktijktest doen?

Je bent op zoek naar huisvesting en denkt dat je gediscrimineerd wordt op grond van je origine. Hoe kan je dat zeker weten? Hoe kan je het bewijzen?

De antidiscriminatiewetgeving beschermt je en om je te helpen stelt Unia je een methode voor om na te gaan of je gediscrimineerd werd. Die methode of praktijktestentool kan je vinden op onze website:

<https://www.unia.be/nl/sensibilisering-en-preventie/tools/raciale-discriminatie-op-de-huisvestingsmarkt-hoe-bewijs-je-het>

⁷³ <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Racism/WGAfricanDescent/Pages/WGEPADIndex.aspx> en <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Racism/WGAfricanDescent/Pages/CountryVisits.aspx>

⁷⁴ Unia, *Jaarverslag 2019. Werken aan een gelijkere samenleving voor iedereen*, p. 51-54. <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/jaarverslag-2019> en Unia, *Jaarverslag 2020. Kwetsbare mensenrechten in crisistijden*, p. 18-20. <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/jaarverslag-2020>

5 Onderwijs

In ons onderwijs zien we zowel de problemen van discriminatie en ongelijkheid als de problematische verhouding met onze koloniale geschiedenis. Net zoals op andere domeinen zien we dat personen van Afrikaanse origine er tegen racisme aanlopen en geconfronteerd worden met structurele ongelijkheden (zoals de etnostratificatie op de arbeidsmarkt). Daarnaast gebeurt er in het onderwijs ook kennisoverdracht over onze koloniale geschiedenis, en daar is heel wat kritiek op.

In 2018 publiceerde Unia de *Diversiteitsbarometer Onderwijs*.⁷⁵ Hoewel er weinig onderwijsdata zijn over leerlingen van Afrikaanse origine, bevat de *Diversiteitsbarometer Onderwijs* toch een beperkte analyse. Die is gebaseerd op de data van de leerlingendatabank voor Franstalig België voor 2013-2014 over leerlingen met de Congolese nationaliteit.⁷⁶ In het schooljaar 2013-2014 heeft 90% van de Belgische leerlingen in het basisonderwijs geen schoolse vertraging, bij de Congolese leerlingen is dat 80%. Tegen het vijfde secundair heeft voor het schooljaar 2013-2014 echter meer dan 90% van de Congolese leerlingen wél schoolse vertraging.⁷⁷ Daarnaast is er een oververtegenwoordiging van leerlingen van vreemde herkomst in het kwalificatieonderwijs. Zo zit 17% van de leerlingen met de Belgische nationaliteit in het beroepsonderwijs, tegenover meer dan 35% van de leerlingen met de Congolese nationaliteit. Deze data geven een beperkt beeld. Zo gaat het om nationaliteit en niet om origine, gaat het enkel om Congolese nationaliteit en zijn de data beperkt tot een schooljaar.⁷⁸

In de *Diversiteitsbarometer Onderwijs* worden ook de diversiteitspraktijken van scholen en de oriëntering onderzocht. Het onderzoek naar de oriëntering focust op de attesten die leerlingen op het einde van het jaar krijgen. Het attest geeft aan of de leerling al dan niet geslaagd is en naar welke studierichting de leerling kan doorstromen (A-attest: geslaagd, B-attest: geslaagd maar veranderen van studierichting, C-attest: jaar overdoen). Daaruit bleken zowel socio-economische status als migratieachtergrond de oriëntering te beïnvloeden. Anders gezegd: armere leerlingen en leerlingen met een migratieachtergrond bleken aanzienlijk meer kans te hebben op een B- of een C-attest.⁷⁹ Ze moesten dus vaker van studierichting veranderen of hun jaar overdoen. De schoolsamenstelling bleek dit effect nog te versterken (bv. wanneer die armere leerling in een school met vooral rijkere leerlingen zit). Bovendien blijken die leerlingen ook minder snel hun jaar over te doen maar sneller over te gaan naar een andere studierichting.

De WGEPAD verwijst in haar verslag naar de getuigenissen hierover: *“At every interaction with representatives of civil society, the Working Group heard testimonies of the systematic practice of diverting children of African descent to vocational or manual training and out of the mainstream, general educational trajectory. [...] Parents reported that they were struggling to keep their children from being diverted, resisting transfers to vocational education and fighting to avoid having their children diagnosed with behavioural or learning disorders, and that they were being threatened with the involvement of child protection services.”*⁸⁰ De experts van de WGEPAD wijden enkele aanbevelingen aan het probleem.

⁷⁵ <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/diversiteitsbarometer-onderwijs>

⁷⁶ Er is geen vergelijkbare analyse voor het Vlaamse onderwijs.

⁷⁷ Unia, 2018. *Diversiteitsbarometer Onderwijs*, p. 227-229.

⁷⁸ Id., p. 230-231.

⁷⁹ Voor meer uitleg over de verschillende attesten: <https://www.vlaanderen.be/onderwijs-en-vorming/diplomas-en-getuigschriften/diploma-secundair-onderwijs/a-attest-b-attest-of-c-attest-in-het-secundair-onderwijs>

⁸⁰ Report of the Working Group of Experts on People of African Descent - visit to Belgium from 4 to 11 February 2019. (A/HRC/42/59/Add.1), p. 13. <https://undocs.org/en/A/HRC/42/59/Add.1>.

Allereerst vragen ze een grondig onderzoek van de problematiek. Ze pleiten ook voor opleiding en evaluatie van leerkrachten rond racisme en onbewuste stereotypen. Daarnaast vragen ze transparante processen en criteria bij de oriëntering van leerlingen en beroepsmogelijkheden. Die moeten rekening houden met de rol die onbewuste stereotypen kunnen spelen. Ouders moeten helder geïnformeerd worden. Ten slotte zijn er in de sector ook initiatieven nodig om de diversiteit te vergroten aan de hand van duidelijke en meetbare doelstellingen. De aanbevelingen van de experts sluiten daarmee aan bij de aanbevelingen die Unia formuleerde in de *Diversiteitsbarometer Onderwijs*.

Negatieve ervaringen in het onderwijs worden ook bevestigd in de *Survey Samenleven in Diversiteit* (2017).⁸¹ De deelnemers kregen deze vraag voorgelegd: “Hoe vaak maakte u het voorbije jaar de volgende situatie mee: ik kreeg het advies een lagere (sic) studierichting te volgen, maar ik kan een hogere (sic) richting aan.”⁸² Een kwart van de respondenten van Congolese herkomst die op het moment van de bevraging een opleiding volgden in het secundair of hoger onderwijs geeft aan dat ze die situatie het voorbije jaar (minstens één keer) meemaakten.

Het Europees Bureau voor de Grondrechten geeft in *Being Black in the EU* aan dat 1 op de 10 respondenten (9%) zich gediscrimineerd voelen in een onderwijscontext. Bijna 1 op 5 (18%) van de respondenten die aangeeft ouder of voogd te zijn, zegt dat hun kind(eren) op school met racistisch pestgedrag te maken krijgen.⁸³

In het rapport *Burgers met Afrikaanse roots* van de Koning Boudewijnstichting (KBS) komen respondenten uit heel België in hun eigen woorden aan bod. Ze getuigen over hoe ze al op jonge leeftijd racisme en discriminatie aan den lijve ondervonden. In het lager onderwijs gaat het vooral om racistische uitlatingen van medeleerlingen. In het secundair (en hoger) gaat het ook om het gedrag van leerkrachten, onderwijsinteracties en evaluatie en de begeleiding naar studiekeuze.⁸⁴

Onderwijs is ook de plek waar we als samenleving ons verhaal vertellen en doorgeven aan nieuwe generaties burgers. De rol die onze koloniale geschiedenis in dat verhaal toebedeeld krijgt, spreekt boekdelen. Net daar wringt volgens heel wat actoren het schoentje. De minimale kennisoverdracht over de koloniale geschiedenis vormt een belangrijk pijnpunt in ons land.

De respondenten in het onderzoek van de Koning Boudewijnstichting vinden haast unaniem (91%) dat de koloniale geschiedenis meer moet worden onderwezen op school. Bijna 3 op 4 (74%) vindt dat het koloniale verleden vandaag een taboeonderwerp is in België. In de interviews schuiven de deelnemers aan het onderzoek een visie naar voren over het onderwijs. Om te beginnen pleiten ze voor een onderwijs over Afrika dat wars is van miserabilisme en verder gaat dan louter de koloniale periode. Er moet uitgelegd worden wat de kolonisering betekende voor Afrika én voor België, en waar racisme vandaan komt. Ze leggen dus een verband tussen historisch onderwijs over kolonisering en hedendaagse bestrijding van discriminatie en racisme. Het gaat hen om erkenning en historische rechtvaardigheid.⁸⁵

⁸¹ Statistiek Vlaanderen (2017). *Survey Samenleven in Diversiteit*, p. 47-48. <https://samenleven-in-diversiteit.vlaanderen.be/>

⁸² Vragenlijst *Survey Samenleven in Diversiteit* p. 14, vraag E12. https://samenleven-in-diversiteit.vlaanderen.be/sites/samenleven-in-diversiteit/files/samenleven_in_diversiteit_2017_vragenlijst.pdf

⁸³ Fundamental Rights Agency (2018). *Being Black in the EU*, p. 45-48.

⁸⁴ Demart, S., Schoumaker, B., Adam, I., Godin, M., Hezukuri, C., Poucineau, J., & Godeau, L. (2017), *Burgers met Afrikaanse roots: een portret van Congolese, Rwandese en Burundese Belgen*, Brussel: Koning Boudewijnstichting, p. 125-129. https://www.boudewijn-frb.be/nl/Virtual-Library/2017/20171121_CF

⁸⁵ Id., p. 162-167.

Ook de WGEPAD verwijst in haar rapport naar *“the lack of general knowledge and recognition of the culture, history and heritage of people of African descent.”* De experten drukken in het bijzonder hun bezorgdheid uit over het beperkte beeld dat handboeken voor het onderwijs schetsen van de koloniale geschiedenis. Dat geldt ook voor de curricula van het lager en secundair onderwijs.⁸⁶ De WGEPAD beveelt dan ook aan dat handboeken en ander educatief materiaal herzien worden en dat onderwijs over de koloniale geschiedenis van België verplicht wordt op alle onderwijsniveaus.

Een bevraging van de Universiteit Antwerpen bij een representatieve steekproef in maart 2020 bevestigt de gebrekkige feitenkennis van de Belg over het koloniale verleden.⁸⁷ De onderzoekers stelden de deelnemers tien kennisvragen. Minder dan 1 op 3 (30,7%) kon de helft van de vragen correct beantwoorden. Gemiddeld scoorden de deelnemers 7,55/20.

De voorbije jaren groeide het bewustzijn over de gebrekkige kennis en erkenning. Zo is er in Vlaanderen een debat ontstaan over de eindtermen. Op 9 juni 2020 dienen Vlaamse volksvertegenwoordigers van de politieke partij Groen een resolutie in om de Belgische kolonisatie en dekolonisatie op te nemen in de eindtermen van het Vlaamse basis -en secundair onderwijs.⁸⁸ Ook Vooruit (het vroegere SP.A) dient een voorstel in om het historisch bewustzijn en kritische denken over verleden en heden in het Vlaams onderwijs te versterken.⁸⁹ Beide resoluties worden echter niet aangenomen. Er wordt geargumenteed dat die thema's al in de sleutelcompetenties opgenomen zijn en dat dit volstaat.⁹⁰

De regeringsverklaring van de Franse Gemeenschap vermeldt uitdrukkelijk het opnemen van de koloniale geschiedenis in het herziene referentiekader van het secundair onderwijs.⁹¹ In juni 2020 bevestigt de minister van Onderwijs die plannen in een antwoord op de open brief die Cécile Djunga tot haar richt.⁹² Djunga kaart het racisme aan en vraagt om meer en beter onderwijs over Congo en het koloniaal verleden. In het Franstalig onderwijs zullen geschiedenislessen over Congo en de koloniale geschiedenis verplicht worden in alle studierichtingen en alle onderwijsnetten. Momenteel is dat niet het geval. De nieuwe handboeken van het gemeenschappelijk traject zullen wel aandacht hebben voor deze geschiedenis. De herziening van de handboeken voor het hoger secundair onderwijs is nog niet gestart, maar ook daar zou deze geschiedenis aan bod komen.⁹³

Het federale parlement verwijst in de oprichtingsresolutie van de bijzondere commissie over Congo en het

⁸⁶ WGEPAD, p. 7-8.

⁸⁷ Brouwers, R., Verleye Z. en Verheyen, P. (2022), “De steun voor dekolonisering in België in kaart gebracht: Tussen politieke gevoeligheden en maatschappelijke aanvaarding” [in press], *Tijdschrift voor Sociologie*.

⁸⁸ Voor de resolutie: <http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1581173> Eindtermen zijn minimumdoelen voor het lager en secundair onderwijs. Met minimumdoelen wordt bedoeld: een minimum aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes, bestemd voor die leerlingenpopulatie. Sommige eindtermen zijn attitudes. Die zijn enkel na te streven. De Vlaamse overheid wijdde er een website aan: <https://onderwijsdoelen.be/>

⁸⁹ <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1571689>

⁹⁰ Voor het verslag van het debat: <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1584859> Sleutelcompetenties zijn competenties die de leerlingen moeten verwerven om te functioneren in de maatschappij en zich persoonlijk te ontplooiën. Het gaat dan bijvoorbeeld om burgerschap, leercompetenties, historisch bewustzijn, digitale competenties, sociaal-relationale competenties, enz. Zie ook: <https://onderwijsdoelen.be/>

⁹¹ Fédération Wallonie-Bruxelles, *Déclaration politique 2019-2024*, p. 16. <https://cawab.be/IMG/pdf/2019-09-10-declaration-politique-federation-wallonie-bxl.pdf>

⁹² <https://plus.lesoir.be/305403/article/2020-06-06/la-lettre-ouverte-de-cecile-djunga-madame-caroline-desir-education-est-une>

⁹³ <http://archive.pfwb.be/1000000020c80ad> en https://www.rtbf.be/info/societe/detail_caroline-desir-reaffirme-sou-projet-de-rendre-obligatoires-les-cours-sur-l-histoire-du-congo-et-de-la-colonisation?id=10519014

koloniaal verleden expliciet naar het onderwijs. Zo behoort het niet alleen tot de opdrachten van de commissie om het koloniale verleden te onderzoeken, maar ook om na te gaan “in welke mate deze inzichten vertaald worden in de huidige onderwijscurricula (eindtermen).” De commissie stelde een groep experts aan om een verslag op te stellen over de bestaande kennis over het koloniale verleden. Daarnaast vraagt de commissie de experts ook om “1) een overzicht te maken van het academisch onderzoek over de relatie tussen het Belgisch koloniaal verleden, de postkoloniale periode en racisme, xenofobie en onverdraagzaamheid (“verband tussen historische feiten en actuele maatschappelijke fenomenen”); 2) een *status quaestiones* op te stellen over de vulgarisering van die kennis, in het bijzonder in het onderwijs in de drie Gemeenschappen (“rol van het onderwijs”).”⁹⁴ Ook in de Brusselse resolutie wordt expliciet gewezen op het belang van onderwijs. Het parlement vraagt de regering om “bij de gemeenschappen, gemeenschapscommissies en gemeenten het opnemen van elementen uit de koloniale geschiedenis in de onderwijsdoelen en leerplannen, alsook in de steun aan buitenschoolse activiteiten die de openbare ruimte op die manier gebruiken, te steunen en te bepleiten.”⁹⁵

⁹⁴ https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/pri/congo/55K1462001.pdf

⁹⁵ <http://weblex.irisnet.be/data/crb/doc/2019-20/139668/images.pdf>

6 Hete hangijzers: symboliek en geschiedenis

Meldingen, dossiers, arbeidsmarktdata, praktijktesten, scores op kennisvragen ... spreken boekdelen. Toch zijn discriminatie en ongelijkheid niet alleen in cijfers te vangen. De symbolische kant ervan mag dan niet zo meetbaar en tastbaar zijn, ze is er niet minder reëel en ingrijpend om. Unia wordt dan ook geregeld geconfronteerd met dossiers met een symbolische kant en met kwesties die op de grenzen van het wetgevende kader botsen of het overstijgen. Vaak is er een link met onze koloniale geschiedenis. Zo wees ons rapport van 2017 op de koloniale wortels van hedendaagse stereotypen.⁹⁶ De wijdverbreide stereotypen die centraal staan in dit soort dossiers confronteren ons met de diepgewortelde en structurele aard van racisme. Een juridisch antwoord schiet hier per definitie tekort. Alleen een breed maatschappelijk antwoord is hier op zijn plaats.

Dossiers met een symbolische kant gaan vaak over beeldvorming. In 2017 zorgden heel wat individuele gevallen voor polemiek en vormden ze zo de achtergrond van ons rapport. In 2017 was er bijvoorbeeld heel wat te doen over de verspreiding van racistische afbeeldingen. Zo zorgt in januari een emoticon van een 'lachende drol' en de reacties daarop op de Instagramaccount van Miss België voor heel wat beroering. Later op het jaar wordt Unia aangesproken over een karikatuur van een zwarte persoon in het kindermagazine *Astrapi*. En ook een gelijkaardige afbeelding in een album van Suske en Wiske leidt tot verontwaardiging. Aan het einde van de zomer zorgt een lied van de supporters van Manchester United over de vermeende grootte van de penis van Romelu Lukaku voor heibel. Ook grote multinationals als Dove, H&M, Kellogg's, ... komen onder vuur te liggen voor racistische advertenties of illustraties. Dat is ook het geval voor een hoogleraar die in de les grapjes maakt die bol staan van stereotiepe connotaties. Dergelijke dossiers aanpakken is niet eenvoudig. Het racisme kan onmiskenbaar zijn, toch gaat het doorgaans niet om een vervolgbaar misdrijf waarbij tot haat wordt aangezet, al gaat het om gedrag, uitspraken of houdingen die moreel verwerpelijk zijn. Unia meent dat de juridische weg hier niet de juiste is, maar gelooft in dialoog.⁹⁷ De uitkomst kan liggen in een onderhandelde oplossing.

Sommige kwesties keren geregeld terug en hebben een grote symboolwaarde. De voorbije jaren laaide telkens het debat rond Zwarte Piet op. Daar kwamen ook andere gevallen van *blackface* bij in de context van carnaval of folklore, zoals *le Sauvage d'Ath* en de *Noirauds* in Brussel. De *Noirauds* ruilden de zwarte schmink in voor de Belgische driekleur.⁹⁸ Na een vraag van de Unesco kwam in Ath een discussie op gang over de traditie. Zo organiseerde het stadsbestuur een rondetafelgesprek waar Unia aan deelnam.⁹⁹

Unia onderzocht al in 2014 de vraag of het gebruik van de figuur Zwarte Piet in strijd is met de antidiscriminatie-en/of antiracismewetgeving.¹⁰⁰ Het antwoord is dat er in de figuur van Sinterklaas en Zwarte Piet geen sprake is van een strafbare vorm van racisme of een wettelijk verboden vorm van raciale discriminatie. De strafbepalingen vervat in de artikels 20 en 21 van de Antiracismewet van 30 juli 1981 vereisen immers een 'bijzondere opzet', een kwaadwillige intentie, en dat is hier niet het geval. Dat zou wel zo zijn wanneer een concrete uitbeelding van Sinterklaas en Zwarte Piet gepaard zou gaan met strafbare racistische uitspraken of handelingen.

⁹⁶ Het rapport droeg als titel "Discriminatie van personen van Sub-Saharaanse afkomst: sterk verbonden met ons koloniale verleden".

⁹⁷ JV 2017, p. 67

⁹⁸ <https://www.bruzz.be/samenleving/noirauds-schminken-zich-voortaan-belgische-driekleur-2019-03-01>

⁹⁹ https://www.rtb.be/info/regions/detail_debat-autour-du-sauvage-de-la-ducasse-d-ath?id=10787766

¹⁰⁰ <https://www.unia.be/nl/artikels/zwarte-piet-het-standpunt-van-het-centrum>

Unia is een voorstander van een constructief maatschappelijk debat over de manier waarop we dit oude volksgebruik in de toekomst vormgeven. Daarbij roepen we op om de figuur van Zwarte Piet in elk geval anders voor te stellen dan een domme, ondergeschikte of gevaarlijke zwarte man –waardoor stereotypen over zwarte personen in stand worden gehouden.

In november 2016 stelde het Vlaams-Nederlands huis voor cultuur en debat de Buren het 'Pietenpact' voor, dat pleit voor een Sinterklaasfeest waarin respect voor traditie en inclusiviteit centraal staan. Ondertekenaars vertaalden dit ook naar concrete actie. Zo zorgde kindereinder Ketnet voor roetpieten tijdens de Sinterklaasintocht in Antwerpen en communiceerde het GO! richtlijnen naar haar scholen, bijvoorbeeld om de racistische stereotypen achterwege te laten en Piet zo veel als mogelijk als een positieve figuur te portretteren. Of om qua naamgeving stilaan naar 'Piet' te evolueren zonder het expliciete 'zwarte' Piet.¹⁰¹

In 2019 hield Unia het carnavalsgebeuren tegen het licht. Unia ontvangt jaarlijks meldingen over carnavalsoptochten en andere volksfeesten. Vaak komen dezelfde vragen en bekommernissen terug. Daarom werkte Unia een rapport uit met een analyse van het sociologische-historische kader van carnaval en de (wettelijke) grenzen van de vrijheid van expressie in België. De directe aanleiding waren de vele meldingen die Unia in maart 2019 ontving over de praalwagens van De Vismooil'n op Aalst Carnaval die ontegenzeggelijk antisemitische stereotiepe voorstellingen uitdroeg. Aalst Carnaval gaf in 2019 ook aanleiding tot meldingen bij Unia over carnavalisten met *blackfaces* en over carnavalisten die kledij droegen die gelijkenis vertoonde met de kledij van de Ku Klux Klan. Het geval van de Vismooil'n staat centraal in het rapport, maar de analyse – bijvoorbeeld over het gebruik van stereotypen en de wettelijke grenzen van de vrijheid van expressie – is zonder meer toepasbaar op andere gevallen, zoals die waarin *blackface* voorkomt.¹⁰²

Unia concludeert dat het wel om kwetsende, stereotiepe, antisemitische of racistische voorstellingen kan gaan, maar dat het geen strafbare feiten zijn. In alle bestudeerde gevallen ontbraken een duidelijke en bewuste intentie om aan te zetten tot discriminatie, segregatie, haat of geweld, of reële en concrete dreigingen met geweld. De afwezigheid van die intentie maakt deze gevallen niet minder moreel verwerpelijk en mag niet leiden tot de ontkenning van racisme. Ook onbewust en onopzettelijk racisme is racisme. Het is van belang om het als dusdanig te benoemen en te verwerpen en om dat te blijven doen. Daarnaast vindt Unia dat bewustwording, dialoog en creativiteit van belang zijn. Dialoog om elkaars gevoeligheden te leren kennen, creativiteit om samen inclusieve tradities uit te denken, en bewustwording over de vele stereotypen die nog steeds leven. Gerechtelijke procedures zijn een laatste redmiddel.

Hoe belangrijk symbolische kwesties zijn, blijkt ook uit de rapporten van de WGEPAD over het bezoek van de experten aan Nederland (2014) en België (2019). In het Nederlandse rapport komt Zwarte Piet uitgebreid aan bod. De experten veroordelen in niet mis te verstane bewoordingen het racistische karakter en de ontkenning ervan: *"The Working Group feels that a large amount of the population still does not understand why the manner in which "Zwarte Piet" is presented is perceived negatively and hurtful by some groups of Dutch society. In the view of the Working Group, this is a symptom of denial of the existence of racism and racist practices and an erroneous understanding of history among its society. It is also a mark of structural racism affecting the society."* Het Nederlandse Sinterklaasfeest moet ontdaan worden van alle verwijzingen naar de slavernij. De experten moedigen de Nederlandse samenleving aan om de

¹⁰¹ <https://pro.g-o.be/nieuws/2539>

¹⁰² Unia (2019). *Carnaval en de grenzen van de vrijheid van expressie*. <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/carnaval-en-de-grenzen-van-de-vrijheid-van-expressie>

ongelijke verhouding tussen Zwarte Piet en Sinterklaas in vraag te stellen en om in het bijzonder kinderen bewust te maken van de problematische aspecten ervan.¹⁰³

In het Belgische rapport ligt de focus op *blackface*: “*The use of blackface, racialized caricatures and racist representations of people of African descent is offensive, dehumanizing and contemptuous.*”¹⁰⁴ De experts bevelen ons land aan om een open debat te houden over *blackface*, karikaturen en racistische voorstellingen van personen van Afrikaanse origine.¹⁰⁵

In de zomer van 2020 verbieden Facebook en Instagram het gebruiken van *blackface*, waar ze ook de karikaturale afbeeldingen van Zwarte Piet toe rekenen. De webwinkel Bol.com weert voortaan de term ‘Zwarte Piet’ en de daarmee verbonden stereotyperende afbeeldingen. Ook vervangt Bol.com de term ‘huidskleur’ voortaan door ‘beige’ of ‘een andere passende kleur’.

Symbolische kwesties zijn hete hangijzers net omdat ze de koloniale verhoudingen uitdrukken en ons met de neus op de wortels van hedendaags racisme en discriminatie drukken. De federale Congocommissie heeft als opdracht om het koloniale verleden te onderzoeken maar evengoed om het verband te onderzoeken met racisme, xenofobie en onverdraagzaamheid vandaag. Bovendien heeft de commissie een verzoeningsopdracht.

De experts die in opdracht van de commissie een verslag opstellen, kregen de uitdrukkelijke vraag om zich te buigen over symbolische acties en hun mogelijke verzoenende effect en andere concrete acties, zoals bijvoorbeeld restitutie van al dan niet gestolen erfgoed. De experts die de commissie aangesteld heeft, zullen in hun verslag een overzicht maken van symbolische en andere acties die “verzoenende acties” kunnen vormen en kregen de opdracht om dat in samenwerking met het middenveld te doen. De WGEPAD steunt niet alleen de oprichting van de commissie maar vermeldt ook haar verzoeningsopdracht.

¹⁰³ <https://undocs.org/en/A/HRC/30/56/Add.1> p. 18, 20.

¹⁰⁴ <https://undocs.org/en/A/HRC/42/59/Add.1> (A/HRC/42/59/Add.1), p. 11.

¹⁰⁵ Id., p. 18.

7 Dekolonisering en Black Lives Matter

Black Lives Matter stak de oceaan over en zette ook in ons land politiegeweld en racisme op de agenda. In juni 2020 vonden overal in het land betogingen plaats. Een betoging in Brussel bracht meer dan 10.000 mensen bijeen. Ook in heel wat andere steden vonden betogingen plaats. In de marge van enkele acties ontstonden er problemen, wat het debat op scherp zette. Unia behandelde enkele dossiers hierover. Maar de *Black Lives Matter*-beweging beroerde de gemoederen ook op heel wat andere domeinen. Zo knielden de Rode Duivels onder leiding van Romelu Lukaku als teken van solidariteit aan het begin van elke match tijdens het EK voetbal in 2021.

Ook de verhouding tot onze koloniale geschiedenis staat steeds meer in het brandpunt. Vooral de dekolonisering van de publieke ruimte komt op de voorgrond te staan. Dat is verre van nieuw. Een actiegroep hakte in 2004 de hand af van een Congolese figuur uit de beeldengroep die het ruitersstandbeeld van Leopold II in Oostende omringt. De roep om een Lumumbaplein klonk jarenlang. Bij de heropening van het Afrikamuseum in december 2018, een bij uitstek symbolische plek, gingen stemmen op dat de dekolonisering niet ver genoeg ging. Ook de WGEPAD deelde die kritiek na een bezoek aan het museum.

In juli 2019 neemt het parlement van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest een resolutie aan over “de structurele en inclusieve dekolonisering van de Brusselse openbare ruimte in het kader van een werk van dialoog en herinnering.” Zo zet de Brusselse overheid een eerste stap om werk te maken van het voornemen uit de beleidsverklaring 2019-2024. In november 2020 wordt een werkgroep van experts aangesteld. Hun opdracht bestaat erin adviezen te formuleren en een rapport voor te leggen met voorstellen en een actieplan.¹⁰⁶

De opdrachten van de groep van experts die aangesteld zijn door de federale Congocommissie vermeldt nergens de term dekolonisering van de publieke ruimte. Toch wordt ernaar verwezen: de experts zullen symbolische verzoeningsacties onderzoeken, zoals “het verwijderen/contextualiseren van (stand)beelden die koloniale protagonisten vereren of vereerden” en “het bouwen van monumenten/memorialen voor Congolezen, Rwandezers, Burundezers en voor de slachtoffers van de kolonisatie.”

Organisaties van de Afrikaanse diaspora stellen een rapport op ter voorbereiding van de start van de Congocommissie. Daarin hekelen ze de methodologie en het gebrek aan overleg en participatie. Daarnaast doen ze ook voorstellen voor de dekolonisering van de publieke ruimte. Dekolonisering, beklemtonen ze, is bovenal een dekolonisering van de geesten. Het is dus een proces dat verder gaat dan de openbare ruimte.¹⁰⁷

Ook op lokaal niveau beweegt er wat. De Vlaamse overheid stelt een handreiking op om lokale besturen te helpen omgaan met koloniale verwijzingen in de publieke ruimte.¹⁰⁸ Bij de handreiking horen ook een lijst van praktijken uit binnen- en buitenland, een kaart van erfgoed, literatuur en participatiemethodieken.

Stad Gent organiseert in 2019 en 2020 een participatief traject met Gentenaars uit de Afrikaanse diaspora, academici en adviesraden. Er wordt aandacht besteed aan hoe koloniale stereotypen vandaag doorwerken en leiden tot etnische profilering en discriminatie. De conclusies leiden tot enkele grote en kleine ingrepen om de publieke ruimte te ‘dekoloniseren’. Als eerste wapenfeit wordt in juni 2020 het standbeeld van

¹⁰⁶ <https://pascalsmet.prezly.com/brusselse-werkgroep-voor-dekolonisatie-gaat-van-start#>

¹⁰⁷ <https://www.one.decolonise.brussels/diaspora-rapport/>

¹⁰⁸ <https://integratie-inburgering.be/nl/koloniale-verwijzingen>

Leopold II weggehaald. In dezelfde maand haalt Ekeren (Antwerpen) het Leopold II-beeld van zijn sokkel. Het stadsbestuur van Oostende beslist om het ruitersstandbeeld van Leopold II te laten staan, maar het te voorzien van duiding. Acteur Matthias Schoenaerts realiseert er ook een ‘tegenbeeld’ in de vorm van een grote muurschildering die de koning afbeeldt zonder hoofd. De gemeente Schaarbeek (Brussel) stelt een werkgroep aan die zich over de vraag buigt hoe er met het koloniale symbolen kan omgegaan worden. De gemeente Vorst (Brussel) neemt een motie aan over de (de)koloniale nagedachtenis en de strijd tegen discriminatie.¹⁰⁹ De stad Namen organiseert dekoloniale wandelingen begeleid door de gidsen van vzw Collectif Mémoire Coloniale et Lutte contre les Discriminations. Ook heel wat andere lokale overheden nemen initiatieven. Ze spelen daarbij in op de actualiteit en halen hun inspiratie zowel van andere beleidsniveaus als van kritische burgers die hen aanzetten tot verandering. De stad Bergen werkt mee aan een internationaal colloquium *“Mémoires coloniales. Colonisation/Décolonisation : des mémoires multiples et plurielles. Le cas de Mons”*.¹¹⁰ In 2022 wijdt het Mons Memorial Museum een tentoonstelling aan dit thema.

Het lijkt erop dat de dekolonisering van de publieke ruimte steeds breder gedragen wordt. Dat groeiende draagvlak blijkt ook uit onderzoek. In de studie van de Koning Boudewijnstichting wordt ook de opinie over symbolische aanspraken bevestigd. Bij die laatste bleek vooral het idee van een Lumumbaplein in Brussel ruime steun te krijgen (58%).¹¹¹ Het gaat hier echter louter om respondenten van Afrikaanse origine. Jarenlang ijverden organisaties voor een Lumumbaplein. Op 30 juni 2018 werd het Lumumbaplein in Brussel officieel ingehuldigd. De Universiteit Antwerpen vroeg in een representatieve steekproef van Belgen naar hun steun voor dekoloniseringsmaatregelen.¹¹² 57% van de respondenten is het minstens ‘eerder eens’ met de stelling dat koloniale standbeelden niet thuishoren in ons straatbeeld, maar in het museum. Verder is 37% het (helemaal) eens met de stelling dat de Belgische regering officiële excuses moet aanbieden aan Congo voor het koloniale verleden. Als daar de minder uitgesproken groep ‘eerder eens’ wordt bijgenomen, gaat het om 72% van de Belgen.

¹⁰⁹ <http://www.forest.irisnet.be/fr/vie-politique/conseil-communal/seances/fichiers-motions/motion-concernant-la-memoire-de-coloniale-et-la.pdf> en <http://www.vorst.irisnet.be/nl/politiek-leven/de-gemeenteraad/de-zittingen/bestanden-moties/motion-concernant-la-memoire-de-coloniale-et-la.pdf>

¹¹⁰ <https://www.monsmemorialmuseum.mons.be/events/colloque-international-memoires-coloniales>

¹¹¹ KBS 2017, p. 167.

¹¹² Brouwers, R., Verleye Z. en Verheyen, P. (2022), “De steun voor dekolonisering in België in kaart gebracht: Tussen politieke gevoeligheden en maatschappelijke aanvaarding” [in press], *Tijdschrift voor Sociologie*.

8 Aanbevelingen

In dit rapport komt de discriminatie van personen van Afrikaanse origine op enkele belangrijke maatschappelijke domeinen aan bod. Deze domeinen worden ook besproken in het verslag van de experten aangesteld door de federale Congocommissie.

Ook op andere domeinen doen zich gelijkaardige problemen voor. Cultuur, media, kunst, sport, politiek, gezondheid, publieke diensten, justitie ... zijn maar enkele domeinen die we hier niet opnamen en die meer aandacht verdienen. Een maatschappij kan enkel inclusief zijn als ze dat op alle domeinen is. Er is dus een globale aanpak nodig. Daarbij mogen we de interne diversiteit van de groep personen van Afrikaanse origine niet uit het oog verliezen: het gaat om verschillende origines, verschillende generaties, mannen en vrouwen, ... Dat vraagt een globale én intersectionele aanpak waarbij de participatie van zelforganisaties essentieel is. De aanbevelingen hieronder vormen een eerste aanzet.

8.1 Wetgeving

De Antidiscriminatie- en Antiracismewet voorzien in een evaluatie van de wetgeving. In februari 2017 legde de expertencommissie die de evaluatie uitvoerde haar rapport voor aan de Kamer van volksvertegenwoordigers en de staatssecretaris voor Gelijke Kansen. Unia bereidde ook een eigen evaluatieverslag voor.¹¹³

Een belangrijke vaststelling daarin is dat er nog heel wat drempels zijn op vlak van handhaving, bescherming en rechtstoegang. Zo moet er werk gemaakt worden van een effectieve toepassing van de omzendbrief COL13/2013 door politie en parket. Voor de slachtoffers blijven er heel wat drempels voor een daadwerkelijke rechtstoegang zoals de moeilijke bewijsvoering, financiële drempels en de beperkte forfaitaire schadevergoeding.

Unia stelt dan ook vast dat er nog een lange weg te gaan is op vlak van de effectieve handhaving van de Antiracisme- en Antidiscriminatiewet en de bescherming en rechtstoegang van slachtoffers. Verder zou het interessant zijn om te laten onderzoeken hoe de wet kan ingezet worden in de strijd tegen structurele discriminatie.

8.2 Meer en specifieke aandacht

Er is in het algemeen onvoldoende aandacht voor personen van Afrikaanse origine. Het is cruciaal om de kennis over deze groep uit te breiden, om gerichte beleidsmaatregelen te nemen en om in het publieke debat naar hun stemmen te luisteren.

¹¹³ Het evaluatieverslag van Unia, het evaluatieverslag van de expertencommissie en het verslag van de parlementaire zitting zijn te vinden op <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/evaluatie-van-de-antidiscriminatiewet-en-antiracismewet-2017>

8.2.1 In onderzoek

Er is onvoldoende wetenschappelijke kennis over de situatie van personen van Afrikaanse origine in ons land. Er is weinig onderzoek dat een algemeen beeld schetst van de groep. In 2001 schetsten Kagné en Martiniello een socio-demografisch beeld van deze groep en brachten ze de zelforganisaties in kaart.¹¹⁴ Het onderzoek van de Koning Boudewijnstichting (2017) is de eerste omvattende studie die een stap verder gaat met een enquête en interviews. Er is nood aan **meer kwantitatief en kwalitatief onderzoek**. Ook **meer en betere dataverzameling** door overheden kan hiertoe bijdragen.

Er is niet alleen te weinig onderzoek over deze groep, ook het onderzoek naar discriminatie schiet tekort: personen van Afrikaanse origine vormen daarin een vaak over het hoofd geziene groep. Dat is een gemiste kans om inzicht te verwerven in hun ervaringen van discriminatie. Hun bijzondere profiel, de unieke migratiegeschiedenis en de koloniale geschiedenis vormen nochtans voldoende reden om systematisch aandacht te schenken aan deze groep in discriminatieonderzoek. Hoezeer de kennis tekort schiet, blijkt uit het werk van Robert en Rousseau, die aantonen dat het ook organisaties die racisme bestrijden vaak ontbreekt aan kennis van onze koloniale geschiedenis en van de discriminatie die personen van Afrikaanse origine meemaken.¹¹⁵

Er zijn steeds meer inspirerende voorbeelden te vinden van studies die de situatie van personen van Afrikaanse origine en hun ervaringen van discriminatie in kaart brengen. In 2021 ging Sankaa vzw, een koepel van Afrikaanse organisaties, in België van start met het project 'Racisme ontrafeld'. Sankaa wil zoveel mogelijk verhalen verzamelen over hoe personen van Afrikaanse origine racisme en discriminatie ervaren. De klemtoon ligt daarbij op de belevenis en de impact van die ervaringen, de actie die verhalenvertellers ondernemen, de steun en hulp en hun ervaring ervan, en hun verwachtingen en opinies.¹¹⁶

De Spaanse overheid publiceerde in 2021 een onderzoek naar de bevolking van Afrikaanse origine.¹¹⁷ Het onderzoek schetst een beeld van de zelforganisaties, het demografisch profiel en de identiteitsbeleving van personen van Afrikaanse origine, hun ervaringen van discriminatie en hun visie op antidiscriminatie en het beleid.

In Duitsland is er het Afrozensus-project waarbij in 2020 een bevraging gebeurde van 5.793 personen van Afrikaanse origine.¹¹⁸ Net als het Spaanse onderzoek gaat dit Duitse onderzoek in op de situatie van personen van Afrikaanse origine en hun ervaringen van discriminatie. Het is de bedoeling om het Afrozensus-onderzoek geregeld te herhalen. In de Verenigde Staten loopt sinds 2018 het Black Census-project, een grootschalige bevraging van de zwarte bevolking met meer dan 30.000 deelnemers.¹¹⁹

Opmerkelijk is dat zowel bij het project van Sankaa als de Afrozensus- en Black Census-projecten het initiatief uitgaat van zelforganisaties. Ze doen daarbij beroep op partners en onderzoekers maar houden de regie in handen. Waar de rol van personen van Afrikaanse origine doorgaans beperkt blijft tot

¹¹⁴ Kagné Bonaventure, Martiniello Marco, « L'immigration subsaharienne en Belgique », *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 2001/16 (n° 1721), p. 5-49. DOI : 10.3917/cris.1721.0005. URL : <https://www.cairn.info/revue-courrier-hebdomadaire-du-crisp-2001-16-page-5.htm>

¹¹⁵ Mireille-Tsheusi Robert, Nicolas Rousseau (2016). *Racisme anti-noirs, entre méconnaissance et rejet*. Bruxelles, 132 p.

¹¹⁶ <https://sankaa.be/projecten/racisme-ontrafeld-2021/>

¹¹⁷ <https://www.igualdad.gob.es/ministerio/dgigualdadtrato/Paginas/index.aspx>

¹¹⁸ <https://afrozensus.de/>

¹¹⁹ <https://blackcensus.org/>

respondent, gaat het hier om onderzoek door, over en voor personen van Afrikaanse origine. Dat levert niet alleen een ander perspectief op, maar het vormt ook een noodzakelijke derde pijler naast de kennisproductie van wetenschappers en overheden. Zo legt het Afrozensus-rapport de nadruk op empowerment en zal dit het thema worden van de volgende editie van het onderzoek. Daarnaast bevatten alle aanbevelingen in het Afrozensus-rapport een luik voor politici en beleidsmakers en een luik voor zelforganisaties. Sankaa verzamelt verhalen over de impact en belevenis van racisme en discriminatie die vaak zeer betekenisvol kunnen zijn. Onderzoek door zelforganisaties brengt zo voor het voetlicht wat Laure Uwase in het verslag van de experts voor de federale Congocommissie “de vernietigende impact [van discriminatie] op het zelfrespect en op de lichamelijke en geestelijke gezondheid” noemt. Maar het zoomt evenzeer in op coping mechanismen en empowerment.

Ook de WGEPAD pleit voor meer onderzoek, onder meer voor de stimulering van onderzoek via de oprichting van speciale leerstoelen Afrikaanse studies, via de aanwerving van onderzoekers van Afrikaanse origine en via meer diversiteit in de onderzoekswereld. Daarnaast moeten analyses van bestaand cijfermateriaal gebeuren om na te gaan of personen van Afrikaanse origine hun mensenrechten op gelijke voet kunnen uitoefenen.¹²⁰ De Socio-economische Monitoring toont aan dat zij zich in een precaire situatie bevinden. De Socio-economische Monitoring zoomt in op de subgroep van personen van Congolese, Rwandese en Burundese origine en toont zo aan dat er aandacht nodig is voor de diversiteit van origines van personen van Afrikaanse origine. Verder blijkt zowel uit de Socio-economische Monitoring als uit de studie van de Koning Boudewijn Stichting dat gender een belangrijke rol speelt.

Er is in België nog heel wat werk aan de winkel om tot meer en betere data over ongelijkheid en diversiteit (*equality data*) te komen, zo concludeerde Unia in het project *Improving equality data collection in Belgium* (2021).¹²¹ Dat geldt in het bijzonder voor data over personen van Afrikaanse origine. Unia pleit voor meer **onderzoek** naar de situatie van personen van Afrikaanse origine, en in het bijzonder naar hun ervaringen van discriminatie. Daarbij is nood aan verschillende onderzoeksmethodes, een intersectionele benadering en participatie. De onderzoeken hierboven bieden interessante voorbeelden. Daarnaast is het van belang dat onderzoek en data toegankelijk zijn zodat er daadwerkelijk gebruik van gemaakt wordt. Unia ontwikkelde een data hub met bestaande *equality data* en wil die graag aanvullen met nieuwe gegevensbronnen, in het bijzonder over onderbelichte groepen zoals personen van Afrikaanse origine.¹²²

8.2.2 In beleid

Na enkele racistische incidenten richtten de federale regering en de deelstaatregeringen in 2020 een interministeriële conferentie (IMC) tegen racisme op. Die IMC moet werken aan de voorbereiding van een Nationaal Actieplan tegen Racisme (NAPR). Unia pleit al sinds 2001, toen België zich engageerde voor de VN-Conferentie tegen Racisme in Durban, voor een **nationaal actieplan**. Ondertussen hebben technische werkgroepen aanbevelingen meegedeeld aan de IMC. Het middenveld nam deel aan die werkgroepen via de tweetalige NAPAR-coalitie. Ook Unia nam deel aan de werkgroepen. Unia dringt er bij de verschillende

¹²⁰ <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Racism/WGAfricanDescent/Pages/CountryVisits.aspx> p. 16 en p. 18.

¹²¹ *Improving equality data collection in Belgium* is een Belgisch project dat gefinancierd werd door het REC-programma (Rights, Equality and Citizenship) van de Europese Commissie. Unia voerde dit project uit in partnerschap met de Cel Gelijke Kansen van de (FOD Justitie). Het project wil de verzameling en ontwikkeling van equality data in België verbeteren. <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/data-over-ongelijkheid-discriminatie-in-belgie>

¹²² De data hub is hier te raadplegen: <https://www.equalitydata.unia.be/nl/?lang=nl>

overheden op aan om een nationaal actieplan aan te nemen en het vastberaden en vol ambitie uit te voeren.

In april 2021 gingen in het Brussels Parlement de Assisen tegen racisme van start. De Assisen bestonden uit 35 hoorzittingen met experts en mondden uit in een verslag dat het Parlement in januari 2022 goedkeurde. De aanbevelingen uit het verslag zullen de basis vormen voor het gewestelijk plan tegen racisme dat op zijn beurt deel zal uitmaken van het nationale actieplan.¹²³ Unia pleit ervoor om apart aandacht te besteden aan personen van Afrikaanse origine. Hun migratiegeschiedenis en de koloniale geschiedenis zorgen ervoor dat zij een apart profiel en specifieke noden hebben. Antidiscriminatie- en antiracismebeleid komen iedereen ten goede, maar er zijn ook maatregelen op maat van specifieke groepen nodig. De Verenigde Naties formuleerden al herhaaldelijk de aanbeveling aan België om een **aparte nationale beleidsstrategie** te ontwikkelen om in samenwerking met personen van Afrikaanse origine hun situatie te verbeteren. De WGEPAD deed dit in 2019 en het Comité tegen Rassendiscriminatie herhaalde dit in april 2021.¹²⁴ De uitdaging bestaat erin de eigenheid van de discriminatie van personen van Afrikaanse origine te erkennen en te benoemen en specifieke maatregelen te nemen die passen in een algemene mensenrechtenstrategie.

Beleidsmakers moeten zich baseren op een grondig inzicht in de situatie van de verschillende groepen. Unia pleit daarom voor een stand van zaken van het onderzoek over racisme en voor een wetenschappelijk begeleidingscomité voor het Nationaal Actieplan tegen Racisme.

8.2.3 In het publieke debat

In het publieke debat staan de discussies over discriminatie en dekolonisering al te vaak los van elkaar. Personen van Sub-Saharaanse origine worden dan vooral gehoord als het over dekolonisering gaat. Dat is opmerkelijk. In het onderzoek van de Koning Boudewijnstichting geeft 80% van de respondenten aan een of andere vorm van discriminatie of ongelijke behandeling meegemaakt te hebben. De onderzoekers wijzen erop dat dit cijfer “duidelijk hoger ligt dan het cijfer dat werd opgetekend bij de Marokkaanse en Turkse Belgen.” Hun besluit is dan ook niet louter tot beleidsmakers gericht: “Het publieke debat over discriminatie moet dus worden verruimd. Tot op heden wordt immers vooral gefocust op de religieuze overtuiging – zoals het zichtbaar dragen van religieuze symbolen.”¹²⁵

Het behoort tot de opdrachten van de federale Congocommissie om “de relatie tussen het Belgisch koloniaal verleden, de postkoloniale periode en racisme, xenofobie en onverdraagzaamheid” te onderzoeken.¹²⁶ Met haar conclusies kan de commissie een belangrijke impuls geven aan het publiek debat.

¹²³ <https://www.parlement.brussels/assisen-tegen-racisme/?lang=nl>

¹²⁴ <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/comite-tegen-rassendiscriminatie-van-de-verenigde-naties-parallel-rapport-2021>

¹²⁵ KBS 2017, p. 205.

¹²⁶ https://www.dekamer.be/kvvcv/pdf_sections/pri/congo/55K1462001.pdf

8.3 Onderwijs, vorming en sensibilisering

In het onderwijs stelt zich een dubbel probleem, namelijk de gebrekkige kennisoverdracht over de koloniale geschiedenis en de structurele ongelijkheden waar personen van Afrikaanse origine tegenaanlopen.

Unia formuleerde in de *Diversiteitsbarometer Onderwijs* (2018) al aanbevelingen om de structurele ongelijkheden in ons onderwijs aan te pakken.¹²⁷ Uit de resultaten van het PISA-onderzoek blijkt dat ons onderwijssysteem tot de meest ongelijke van de OESO-landen behoort. De aanbevelingen van Unia zijn gebaseerd op het principe van **inclusief onderwijs**. Unia pleit ervoor segregatie in het onderwijs te bestrijden, om werk te maken van een positieve oriëntering voor alle leerlingen, een sterke aanpak van pesterijen en een gedegen opleiding van leerkrachten tot actoren van inclusief onderwijs. Deze aanbevelingen hebben nog niets aan actualiteit ingeboet. De realisatie ervan is cruciaal om de positie van leerlingen van Afrikaanse origine te verbeteren.

Er leeft daarnaast een sterke vraag naar **meer en beter onderwijs over de kolonisering**. Het is nog te vroeg om resultaten te zien van de recente initiatieven van de verschillende gemeenschappen. Een **monitoring en evaluatie** van deze initiatieven zouden nu al gepland moeten worden. Alleen zo is het mogelijk om na te gaan of het doel van meer en betere kennisoverdracht ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt. De federale Congocommissie kan hieraan een bijzondere bijdrage leveren. De commissie kreeg de opdracht om “een *status quaestiones* op te stellen over de vulgarisering van die kennis, in het bijzonder in het onderwijs in de drie Gemeenschappen (“rol van het onderwijs”).”¹²⁸ Deze stand van zaken kan de basis vormen voor meer en beter onderwijs over de kolonisering. Het Comité tegen Rassendiscriminatie (CERD) pleit bovendien voor een periodieke evaluatie van het onderwijs over de koloniale geschiedenis in samenwerking met organisaties van personen van Afrikaanse origine.¹²⁹ Unia is ervan overtuigd dat een beter begrip van de koloniale geschiedenis een belangrijk element vormt in de strijd tegen discriminatie van personen van Afrikaanse origine. Het is daarbij van belang dat de koloniale geschiedenis niet louter wordt onderwezen als een historisch feit dat voorbij is, maar dat ook het verband ervan met hedendaags racisme aan bod komt.

Daarnaast vormt werken aan **meer bewustzijn** over de kracht van stereotypen een element in de strijd tegen discriminatie en ongelijkheid. Dat is niet alleen in het onderwijs van belang, maar in alle sectoren. Daarom pleit Unia voor vorming en sensibilisering van maatschappelijke sleutelactoren zoals bijvoorbeeld politie, HR-professionals, immokantoren en interimkantoren. Unia ontwikkelde zelf tools en verzamelde ook de tools van andere organisaties.¹³⁰

¹²⁷ <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/diversiteitsbarometer-onderwijs>

¹²⁸ https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/pri/congo/55K1462001.pdf

¹²⁹ <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/comite-tegen-rassendiscriminatie-van-de-verenigde-naties-parallel-rapport-2021>

¹³⁰ Voor de tools van Unia: <https://www.unia.be/nl/sensibilisering-en-preventie/tools> Voor de tools van partnerorganisaties: https://www.unia.be/nl/sensibilisering-en-preventie/tools/tools-van-partnerorganisaties?category=498&require_all=category

8.4 Politie en justitie

Black Lives Matter zette de relatie tussen de politie en personen van Afrikaanse origine meer dan ooit bovenaan de agenda. Unia wees er eerder al op dat de politie de harde realiteit van etnische profilering moet erkennen.¹³¹ Unia financierde een onderzoek over selectiviteit bij de politie, in samenwerking met het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) en de politiezone Brussel Noord (PolBruNo). Op basis van dit onderzoek bundelde Unia haar aanbevelingen in de Position Paper Politie-selectiviteit (2020).¹³² Een belangrijke aanbeveling is de nood aan meer transparantie over politiecontroles. Daarom pleit Unia voor de invoering van een **schriftelijke bevestiging**. Die bevestiging zou moeten verwijzen naar de wet op het politieambt en vermeldt de motivatie voor de controle en de contactgegevens van de dienst voor intern toezicht.

De Amerikaanse veroordeling in 2021 van de politieagent die schuldig werd bevonden aan de dood van George Floyd tot 22,5 jaar cel was opmerkelijk. Het was één van de eerste keren dat een Amerikaanse politieagent een zware straf kreeg voor de moord op een zwarte burger.¹³³ Op de BLM-betogingen klonk een luide roep om gerechtigheid voor de Belgische slachtoffers van politiegeweld zoals Adil, Mehdi, Lamine, Ibrahima, Mawda en Semira. **Misbruik erkennen en bestraffen** zou vanzelfsprekend moeten zijn. Unia wees er eerder al op: “De hiërarchie moet intern en extern duidelijk maken dat ze misbruik en discriminerend gedrag in geen geval door de vingers ziet en dat ze politieambtenaren bestraft die zich hieraan bezondigen. Ze moet leden van het politiekorps die hier zelf het slachtoffer van zijn, ook beschermen.”¹³⁴

Ook ontbreken **cijfers** over klachten over discriminatie en racisme door de politie. Het laatste onderzoeksrapport van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (het zogeheten comité P) over klachten over discriminatie en racisme door de politie dateert van 2007.¹³⁵ In juli 2019 publiceerde het comité P een toezichtrapport over politiegeweld. Discriminatie komt slechts in de marge ervan aan bod.¹³⁶ Het CERD vraagt België om gevallen van racisme en geweld door de politie grondig te onderzoeken en te bestraffen. Het vraagt ook om een betere registratie van en data over klachten over racisme door de politie en pleit voor duidelijke procedures voor die klachten en een intern diversiteitsbeleid.¹³⁷

Maar ook het aantal meldingen van discriminatiefeiten bij politie en parket blijft opvallend laag, terwijl de meldingen bij Unia net blijven toenemen. Uit de jaarlijkse statistieken blijkt dat het aantal zaken dat bij de parketten geregistreerd wordt, relatief klein blijft. Bovendien worden veel zaken geseponneerd. Het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) onderzocht in opdracht van Unia en de Koning Boudewijnstichting deze problematiek.¹³⁸ Het antwoord op dit probleem zit in grote mate in een

¹³¹ <https://www.unia.be/nl/artikels/recepten-voor-een-onkreukbare-en-onberispelijke-politie-zijn-al-lang-bekend>

¹³² <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/identificeren-en-aanpakken-van-problemen-of-misbruiken-bij-politiselectiviteit>

¹³³ <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/06/25/strafmaat-derek-chauvin/>

¹³⁴ Unia 2020. Position Paper Politie-selectiviteit, p. 16.

¹³⁵ <https://comitep.be/toezichtsonderzoeken.html>

¹³⁶ <https://comitep.be/document/onderzoeksrapporten/2019-02-07%20politiegeweld.pdf>

¹³⁷ <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/comite-tegen-rassendiscriminatie-van-de-verenigde-naties-parallel-rapport-2021>

¹³⁸ V. Mahieu en S. Van Praet (2020). *Een analyse van geseponneerde dossiers met een tenlastelegging inzake de discriminatiewetgeving*. NICC/Koning Boudewijnstichting/Unia, Brussel. <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/onderrapportering-en-seponering-van-discriminatiefeiten-2020>

betere registratie door de politie van klachten over discriminatie en geweld.

De nood aan een betere registratie stelt zich bijzonder scherp bij haatmisdrijven. Momenteel is het niet mogelijk om na te gaan hoeveel geregistreerde haatmisdrijven er gaan over personen van Afrikaanse origine. Het CERD drukte daar in 2021 nog zijn bezorgdheid over uit en beval België aan om hier werk van te maken.¹³⁹ Niet alleen is een betere registratie absoluut noodzakelijk en dringend, Unia pleit ook voor een **uitbreiding** van de registratiemogelijkheden.

Discriminatie en haatmisdrijven maken een diepe indruk op de slachtoffers. Een correcte afhandeling door politie en gerecht zijn noodzakelijk. Toch is er meer nodig om slachtoffers te ondersteunen en voor herstel te zorgen, zoals blijkt uit het rapport van de Koning Boudewijnstichting *Sloten en sleutels: slachtoffers van haatmisdrijven en haatincidenten over wat helpt na de haat* (2020).¹⁴⁰ Er is nog te weinig aandacht voor de impact van discriminatie en haat op slachtoffers. Unia kijkt dan ook uit naar de conclusies van het rapport van Sankaa, waarin de ervaringen van discriminatie van personen van Afrikaanse origine centraal staan.

8.5 Werk en huisvesting

Uit de analyse van de situatie van personen van Afrikaanse origine op de arbeidsmarkt blijkt hun moeilijke situatie. Opvallend is het contrast tussen hun hoge opleidingsniveau en lage werkzaamheidsgraad. Lang studeren loont het minst voor personen van Afrikaanse origine, zowel voor de toegang tot werk als in hun loon. Die vaststellingen uit de Socio-economische Monitoring sluiten aan bij ander onderzoek. Dit wijst op structurele problemen die verder onderzoek verdienen. **Inzicht in de mechanismen** achter deze problemen is nodig voor een gerichte aanpak met specifieke beleidsmaatregelen. Waar de problemen al langer en voldoende bekend zijn, zoals de moeizame erkenning van buitenlandse diploma's (traag, duur en gecompliceerd), is het dringend tijd voor actie.

Unia is een voorstander van **positieve actie** op de arbeidsmarkt.¹⁴¹ Daarnaast pleit Unia voor praktijktesten en formuleerden we hier al verschillende aanbevelingen en adviezen over. Unia gaat in haar aanbevelingen ook in op het belang van datamining als een manier om proactief op zoek te gaan naar discriminatie.¹⁴² Praktijktesten, positieve actie en datamining kunnen gericht ingezet worden voor verschillende groepen en dus ook specifiek toegepast worden voor personen van Afrikaanse origine.

¹³⁹ <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/comite-tegen-rassendiscriminatie-van-de-verenigde-naties-parallel-rapport-2021>

¹⁴⁰ I. Van Dorsselaer en V. De Potter (2020). *Sloten en sleutels: slachtoffers van haatmisdrijven en haatincidenten over wat helpt na de haat*. Koning Boudewijnstichting, Brussel. <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/onderrapportering-en-seponering-van-discriminatiefeiten-2020>

¹⁴¹ Positieve actie op de arbeidsmarkt: standpuntnota Unia (2018). <https://www.unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/standpuntnota-positieve-actie>

¹⁴² <https://www.unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/praktijktesten-20-enkele-nieuwe-voorstellen-van-unia>

Maar ook **sensibilisering, vorming en preventie** zijn instrumenten. Unia pleit voor het verplicht maken van een preventiebeleid. Met eDiv ontwikkelde Unia een gratis online tool om bedrijven en overheden daarbij te helpen. Ten slotte zouden overheden het goede voorbeeld moeten geven. Dit zou kunnen via een non-discriminatieclausule in het arbeidsreglement waarin aandacht is voor gedragsvormen op de werkvloer (zoals geen racistisch taalgebruik).

Unia pleit ook voor **praktijktesten op de woningmarkt**.¹⁴³ Hoewel de bestaande praktijktesten steeds discriminatie naar origine onderzoeken, variëren de onderzochte origines. Het is belangrijk om systematisch de discriminatie van personen van Afrikaanse origine mee te onderzoeken, wat momenteel niet steeds het geval is.

Het blijft erg moeilijk voor individuele slachtoffers om discriminatie te bewijzen. Daarom ontwikkelde Unia een tool waarmee je zelf een praktijktest kan uitvoeren als je vermoedt dat je benadeeld wordt in je zoektocht naar een woning. In 2020 bevestigde de beroepsrechter dat dit een geldig bewijsmiddel is.¹⁴⁴

8.6 Dekolonisering

Het begrip dekolonisering vond recent zijn weg naar het publieke debat in een betekenis die de louter historische overstijgt. De lijst van **dekoloniseringsinitiatieven** wordt steeds langer en drukt daarmee het groeiende bewustzijn uit van de impact van het koloniale verleden op het heden. Unia is ervan overtuigd dat dit de strijd tegen discriminatie en racisme, met inbegrip van de structurele dimensies ervan, ten goede zal komen.

Toch maken we hier enkele kanttekeningen bij. Dekoloniseringsinitiatieven richten zich nu vaak op de publieke ruimte. Representatie in de publieke ruimte is belangrijk, maar laten we ook al die andere domeinen niet vergeten, zoals onderwijscurricula, beeldvorming in media en cultuur, ... Dekolonisering van de publieke ruimte is een eerste stap in een veel breder, maatschappelijk proces.

Laten we ook niet vergeten dat het om mensen gaat en niet alleen om standbeelden. Dekoloniseringsinitiatieven zouden bij uitstek participatieve processen moeten zijn. In de regie ervan moeten de personen zelf een grote rol krijgen.

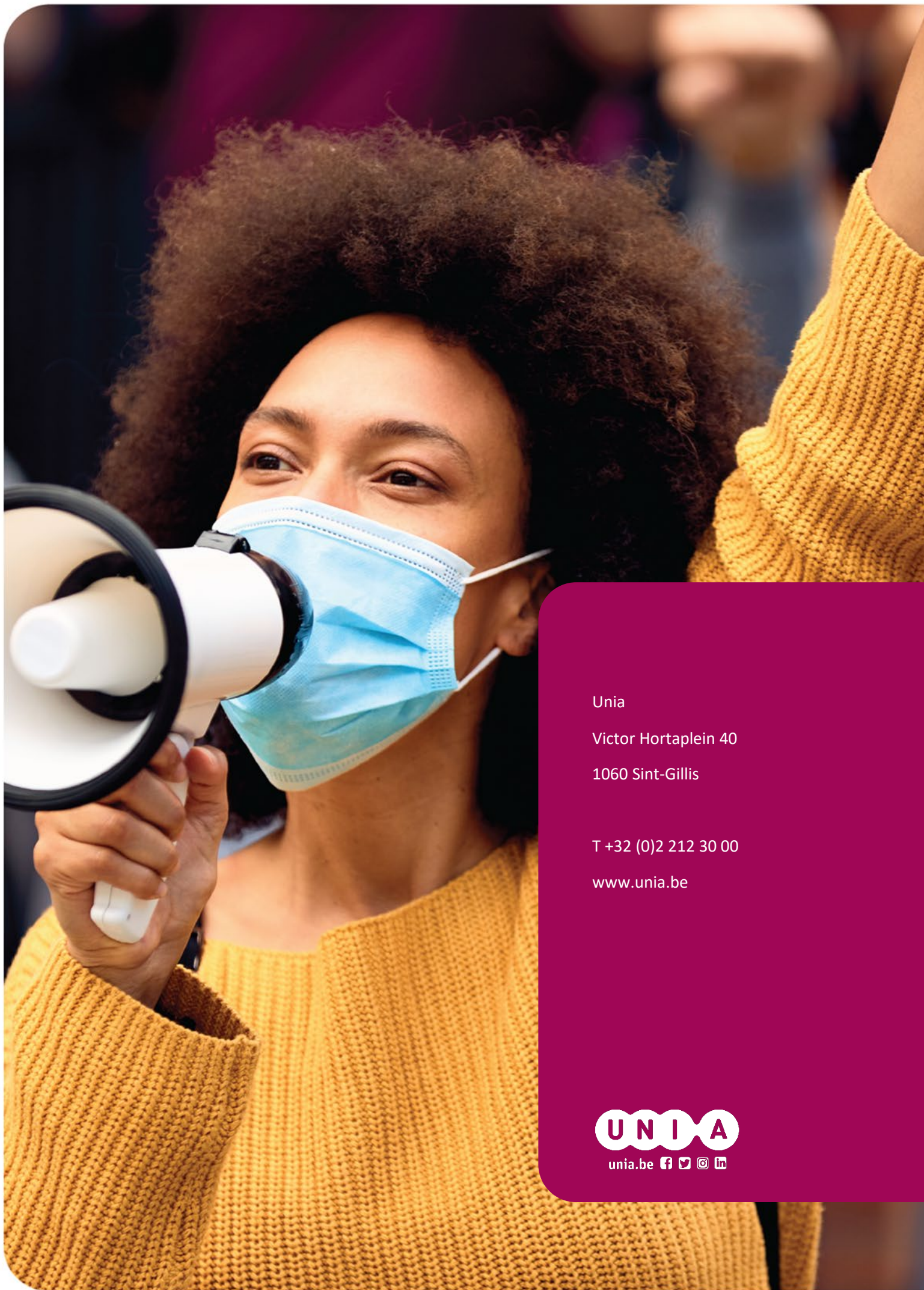
Symbolische **verzoeningsacties** onderzoeken behoort tot de opdrachten van de groep van experts die aangesteld zijn door de federale Congocommissie. Het kan daarbij gaan om “het bouwen van monumenten/memorialen voor Congolezen, Rwandezes, Burundezes en voor de slachtoffers van de kolonisatie”. Unia meent dat een **herdenkingsmonument** een rol kan spelen in de strijd tegen discriminatie en racisme. We zien dat een bezoek aan de Kazerne Dossin vaak gebruikt wordt als een constructieve straf in discriminatiezaken.¹⁴⁵

Het belang van een **waarheids- en verzoeningscommissie** kan moeilijk onderschat worden. Unia kijkt dan ook uit naar de bevindingen en conclusies van de federale Congocommissie.

¹⁴³ <https://www.unia.be/nl/artikels/praktijktests-zijn-nodig-tegen-discriminatie>

¹⁴⁴ Zie ook de kadertekst in het deel over huisvesting.

¹⁴⁵ Een voorbeeld: <https://www.unia.be/nl/artikels/voor-het-eerst-racistische-aanval-op-roma-veroordeeld>

Unia

Victor Hortaplein 40

1060 Sint-Gillis

T +32 (0)2 212 30 00

www.unia.be

unia.be